

איזוהי פאה כשרה?

קובץ פסקי ההלכות
בנושא כיסוי הראש
ופאה נכרית

מהלך היסטורי מפורט
בצירוף דברי גדולי ישראל
מתקופת הגמרא ועד ימינו

הוצאה ראשונה: מנחם אב תשפ"א
עריכה ועיצוב: א. ונה - תובנה 052-7650984
לתרומות, שאלות ולבירורים ניתן לפנות בכתב למייל:
ezohi.pea@gmail.com

בס"ד

הקדמה

כאשר נשאל אחד מרבני השכונות בבני ברק: "כידוע, הרב מוסר שיעורים רבים בקהילה, בין בליל שבת ובין בימות החול. אם כן, מדוע לא שמענו מעולם את הרב מדבר בנושא מצוות כיסוי הראש של האישה ועל הלכות בפאה נכרית?"

תשובתו של הרב היתה מצערת ואמיתית מאוד. וכך הוא השיב: "בעניין זה של פאה נכרית אני בוחר להמנע מלדבר לציבור. כיון שהציבור מורכב משתי קבוצות עיקריות: ישנם ציבור המדקדקים בקיום ההלכה, כלפיהם כל דבר שאומר יתקבל כקולא, ושאין לנהוג כפי שאני מורה. מנגד, ישנו חלק אחר בציבור, שאינו מודע כלל להלכות בעניין זה, וישללו את דברי, כיון שבעיניהם אני נתפס כ"מחמיר". על כן אני נאלץ להמנע מלדבר על הדין האמיתי על פיו יש לנהוג. על אף שיש להודות שעניין זה אכן פרוץ מאוד."

כשנשאל הגרמ"י ליפקוביץ' זצ"ל: במה הרב סובר שיש להתחזק במיוחד בדור זה? השיב הרב: בנושא של בין אדם לחברו. הוסיף השואל: ומה בעניין חיזוק בצניעות? השיב הרב: צניעות זה בין אדם לחברו! קדושת ישראל, הלא היא מיסודות היהדות, עליה מושתת כל בניין האומה. אך כבר ידוע מקדמת דנא מרבתינו גדולי הדורות, שקודם שתבוא הגאולה עלולים להיות נסיונות גדולים וקשים בעניין הקדושה והצניעות, וכפי שכתב ה"אור החיים" הקדוש (שמות, ג', ח') שקודם הגאולה ירד לעולם שער ה-נ' של שערי הטומאה, יותר מאשר היה במצרים.

בימינו, תקופת עקבתא דמשיחא, בכל הנוגע לנושא הצניעות בקרב הנשים - מצויות אמירות רבות, שאינן בעלות בסיס הלכתי.

גם בנושא כיסוי הראש של אישה כשרה בישראל, ישנם רבים הסבורים כי אין הלכה פסוקה, אלא יש ללמוד ולהתחקות אחר רוב הציבור בקהילה זו או אחרת, או כי אלו דברים המסורים ללב. נראה כי אפילו טעם המצווה נשכח או אינו ידוע בקרב רבים, וכל איש מורה לעצמו הוראת היתר ע"פ המקובל בקהילתו.

יתירה מזאת, בנושא של פאה נכרית ישנם רבים שפשוט להם שפאה אסורה ומאיך ישנם רבים שפשוט להם שפאה מותרת, וזאת מבלי שלמדו את הסוגיא כלל. אך כאשר לומדים את הסוגיא מתברר שהדברים אינם פשוטים וצריכים תלמוד.

(אמנם כאן הבאנו רק את מסקנת הפוסקים הלכה למעשה, אך כל מי שירצה לעיין בשורשם של דברים יוכל להעזר בחוברת כמראה מקום).

על כן באנו בחוברת זו, להביא את **אוסף פסקי ההלכות שנפסקו ע"י גדולי ישראל**, בצורה ברורה ומובנת לכל, על מנת למנוע מכשול מנשות ישראל הכשרות, ועל מנת שתזכנה לקיים את מצוות כיסוי הראש כהלכתה, למען תזכה כל אחת לשמור כחומה על ביתה, ולהוסיף שמירה והגנה לקדושת כלל ישראל.

אמנם רבים מאוד הם הדברים הנמסרים איש מפי איש בשם גדולי הפוסקים, אך בקונטרס זה, נמנענו מלהביא דברים מפי השמועה, אלא **אך ורק פסקי הלכה ומקורות היסטוריים ברורים המובאים בכתב ידם של גדולי ישראל** (או מוקלטים) בצרוף מראה מקומות ברור, על מנת שיוכל המעיין לבדוק ולהוכיח בעצמו באמיתות הדברים.

ויהי רצון שנזכה לביאת גואל ברחמים במהרה בימינו, ושיתקיימו בנו דברי המדרש:
" אין הדורות נגאלים אלא בשכר נשים צדקניות שיש בדור".

◆ חוברת זו יוצאת לאור לאחר קבלת הסכמתם ובעידודם של גדולי מורי ההוראה שליט"א. דברים שנאמרו ע"י חלקם מופיעים בחלק ז'.

◆ עיקרי הדברים המובאים בחלקים א'-ג' לקוחים מהספר "הלבוש כהלכתו" (על פי פסקי ב"ד משמר התורה)

תוכן עניינים

- חלק א':
- 7 ..... כיסוי הראש- טעם המצוה
- חלק ב':
- 10 ..... גדרי הלכה בשער פנויה
- חלק ג':
- 12 ..... כיסוי הראש- גדר המצוה
- חלק ד':
- 17 ..... פאה נכרית- היסטוריה, מקורות מהגמרא ומחלוקת הפוסקים
- חלק ה':
- 28 ..... על אילו פאות נכריות דנו הפוסקים?
- חלק ו':
- 31 ..... פאות ימינו- דעת פוסקי זמנינו
- חלק ז':
- 39 ..... איזוהי פאה כשרה? פאה נכרית- הלכה למעשה
- חלק ח':
- 61 ..... מענה לשאלות נפוצות

חלק א' כיסוי הראש - טעם המצוה

מחובת האישה הנשואה, לכסות ראשה מדאורייתא, שנאמר "ופרע את ראש האישה" (במדבר ה' י"ח), מכאן אזהרה לבנות ישראל שלא תצאנה בפירוע הראש (כתובות ע"ב) (מדברי רש"י, ריטב"א ותוספות רי"ד): "כיון דאמרה תורה לפרוע ראש האישה כדי לנוולה... הרי דפריעת הראש ניוול ופריצות היא לאישה".

הגמרא מביאה **ארבעה דברים שגורמים להרהור**, ולכן אסור לומר כנגדם דברים שבקדושה, והם: "טפח באישה"; "שוק באישה", "קול באישה" וכן "שער באישה ערוה" (ברכות כ"ד). מכאן שחזן מהאיסור להביט בשער האישה, ישנו איסור נוסף לומר דברים שבקדושה כנגד שער, שכן **שער הוא דבר הגורם תאוה והרהור**.

מטרת מצוות כיסוי הראש, היא **להוסיף צניעות ושמירה לאישה הנשואה**. כלומר, כיון שהשער מוסיף יופי לאישה, היא נצטוותה להסתיר אותו מעיני זרים ולייחד אותו לבעלה. מנין אנו יודעים זאת?

1. הרמב"ם כתב את דין כיסוי הראש בתוך הלכות איסורי הרהור. (אסו"ב, כא' ז')
2. השו"ע כתב את דין כיסוי הראש בתוך הלכות איסורי הסתכלות. (אה"ע כ"א, ב')
3. במגיד משנה מבואר שחובת ההרחקה מן הנשים מקורה באיסור פריעת הראש. (אסו"ב, כא' א')
4. התרומת הדשן (סימן י') כתב שטעם חובת כיסוי הראש הוא משום פריצותא דגברי (להרחיק ממנה האנשים), ולכן עיקר האיסור הוא ברשות הרבים (כמבואר בסוגיא בכתובות דף ע"ב:).
5. מובא בגמרא: פרכוס ותיקון השערות הוא אחד מדרכי הזנות. (שבת ל"ד. רש"י ד"ה מפרכסות)
6. מבואר בירושלמי: תיקון והטבת השערות מביא לידי הרהור. (ירושלמי, סנהדרין, פ"ב, ג')

ישנם הטועים לחשוב, כי טעם המצוה הוא אך ורק על מנת להביא לסימן היכר בין הנשואה לרווקה (להבדיל, כמו הגויות ההודיות, המסמנות עיגול אדום על מצחן, על מנת שיהיה היכר בין נשואה לרווקה), אך לפי תורתנו הקדושה **אין זו מטרת המצוה**, כפי שראינו במקורות לעיל, אולם בקיום מצוות הכיסוי מתקיימת מעלה נוספת של ההבחנה בין פנויה לנשואה.

ישנם אף הסוברים, כי מצוות כיסוי הראש, אינה עניין של צניעות כלל, אלא גזירת הכתוב (מצווה ללא טעם, כמו איסור לבישת שעטנז).

מלבד המקורות שהבאנו לעיל, המפריכים טענה זו, להלן מקורות נוספים:

1. "מכאן לבנות ישראל שגילוי הראש גנאי להן". (רש"י, במדבר, ה', י"ח)

(בפירוש המושג "גנאי" לענינו ראה תוספות (סנהדרין דף כ.ד"ה נשים) "לפי שגנאי לבנות ישראל שיסתכלו בהן אנשים".)

הרי שהמצווה מובנת לבנות ישראל, ואינה גזירת הכתוב, שהרי גילוי השער הוא גנאי ובושה לאישה הנשואה.

2. גם בנות אומות העולם נהגו בכיסוי הראש. וכדברי המדרש "ומפני מה האיש יוצא ראשו מגולה והאישה ראשה מכוסה. אמר להן (משל) לאחד שעבר עבירה והוא מתבייש מבני אדם. לפיכך יוצאת וראשה מכוסה."

מבואר כי בטבע האישה להתבייש לצאת בלא כיסוי ראש גם קודם מתן תורה. (בראשית רבה י"ז, ח') ובזמן הגמרא ראה רש"י סנהדרין נ"ח: "שהיו רגילות אף הנוכריות הנשואות שלא לצאת בראש פרוע". וראה עוד במהר"ם חגיז, שראש הרומיים גירש את אשתו מפני שיצאה מגולת שער. (בספרו "אלה המצוות מצוה רס"ב)

וכן מוצאים גם בתקופות מאוחרות יותר, כמו שכתב גם המהר"ם אלשקר, שרוב הגויות שבארצות הערלים, נהגו לכסות את שערן, וגם שערות היוצאות מחוץ לצמתן. (שו"ת מהר"ם אלשקר, ס"ל ל"ה).

וכן בזמן האחרונים, ראה דברי "חפץ חיים" בהקדמתו לספרו "גדר עולם": "הנה מבואר בדברי חכמינו ז"ל גודל האיסור של האשה שיוצאה בשוק וראשה פרוע דהיינו ששערותיה מגולות בלי כיסוי מה שנשי העם אשר אנחנו יושבים בקרבו גם כן נזהרות מזה - מצד הצניעות כידוע."

3. בזוהר הקדוש כתוב: "וזה אחד מדרכי הצניעות אשר צריכה האישה לנהוג גם בביתה". מכאן פשוט הוא שהציווי לכסות את השער הוא משום צניעות.

4. מן התורה חיוב כיסוי הראש נוהג ברשות הרבים בלבד. וגם שם די בקלתה (די בכיסוי עם חורים, שאינו מסתיר את כל השערות ממש, אלא רק את היופי של השער), אלא שבנות ישראל החמירו לכסות את שערן בכיסוי מלא לחלוטין בצאתן לרשות הרבים, משום תוספת צניעות. גם מכאן ראייה שאין זו גזירת הכתוב. (עיין חלק ג')

5. בגמרא (עירובין, ק'): מבוארות עשר קללות אשר נתקלה חוה, כעונש על אכילתה מעץ הדעת. אחת מהן היא "עטופה כאבל" ומבאר רש"י: "בושה לצאת בראשה פרוע".

מבאר החיד"א (בספרו "כסא רחמים" על אבות דרבי נתן): "מאחר שחוה גרמה שיהיה יצה"ר, צריכה היא להיות עטופה, שלא יתגרה יצה"ר באדם הרואה אותה".

6. ה"חיי אדם" לענין אמירת דברים שבקדושה כותב בענין השער:

"...שהרי לא מצינו בקרא שנקרא ערוה, אלא כיון שהוא דבר נוי באשה כפרש"י שם לכן אסרו חכמים... היינו דוקא בערוה ממש, אבל במה שאינו אסור אלא משום שלא יבוא להרהר, כיון שמעצים עיניו מותר." (כלל ד' נשמ"א סק"א)

מדבריו מתבאר, שאינה דומה חובת כיסוי השערות לכיסוי שאר הגוף. שכן חובת כיסוי השערות עיקרה משום שיש נוי בצירוף השער בהדי הפנים (בצירוף הפנים).

ממקורות אלה ראינו כי **שער האישה הוא דבר הגורם למכשול לאחרים.**

אם כן, **מדוע רק הנשואה חייבת בכיסוי ראש?**

1. אשת איש צריכה הגנה ושמירה יותר מן הפנויה. הן משום איסור אשת איש, והן משום יצר הרע של גילוי עריות, שחמור יותר באשת איש. (סנהדרין, ס"ד., קידושין פ"א: ברש"י ד"ה ואינה, ברמב"ן סהמ"צ, ל"ת שנ"ג)

2. איסור הסתכלות באשת איש, חמור יותר מאיסור הסתכלות בפנויה.

"לא יסתכל אדם באישה נאה ואפילו פנויה, באשת איש ואפילו מכוערת".

(כמבואר בגמרא, עבודה זרה, כ'.) בנשואה אסור להסתכל בכל מקרה, גם כשאינו בא לידי הרהור.

3. בנשואה הוטבעו רגשות של צניעות ובושה יותר מן הפנויה.

(קידושין פ"א: וברש"י ד"ה בושה, שו"ת מים רבים ח"ג, כ"ח.)

ממקורות אלה אנו רואים בברור כי הסיבה שנצטווה האישה לכסות את שערות ראשה פשוט הוא לכל בר דעת, והוא שעליה **לנהוג בתוספת צניעות.** שכן היופי המתוסף לה על ידי גילוי שערות צריך להיות **מוצנע מעיני זרים, מיוחד ומוקדש לבעלה בלבד.**

חלק ב' גדרי הלכה בשער פנויה

פנויה (רווקה) אינה חייבת בכיסוי ראש.

(לעניין גרושה ואלמנה ניתן לעיין אה"ע סי' כ"א, סעיף ב' בח"מ ובב"ש).

"לא תלכנה בנות ישראל **פרועות ראש ברשות הרבים**" (שו"ע אה"ע כא', ב')

נשים לב לשינוי הלשון בפוסקים בין האיש לאשה: אצל איש ישנו איסור של "**גילוי הראש**" ואילו כלפי האישה גדר האיסור הוא "**פריעת הראש**".

ישנם שני אופנים של פריעת הראש. שני אופני פריעת הראש אסורים על האישה הנשואה.

הפנויה, אינה חייבת בכיסוי הראש, אמנם על האופן הנוסף נחלקו האחרונים:

1. שער מגולה

נאסר על הנשואה בלבד. (שו"ע או"ח ע"ה, ב')

2. שער סתור

משמעות ההגדרה "סתור" הינה שער מתפזר, שאינו יציב, ועלול להתנופף ע"י תנועות הראש או משב הרוח, שער שאינו מקובץ כמקשה אחת.

המגן אברהם פוסק שגם הפנויה אסורה בשער סתור, והרבה אחרונים חולקים עליו. המשנה ברורה מביא את שתי הדעות, וכותב **מין הרב וואזנר זצ"ל**:

"ועכ"פ אין לדחות בקל דברי המגן אברהם אע"פ שהרבה אחרונים כתבו שאין הלכה כמגן אברהם בזה, מכל מקום אנן בתר זקני הפנים מאירות גרין שכתב שדברי המגן אברהם הם כיתד שלא תמוט... ומזה היה המנהג בכל בתים כשרים בישראל שאמהות היו מקלעין קליעת שער לבנותיהן שלא תלכנה סתורות שער."

ובהקדמה לשבט הלוי כותב מרן הרב וואזנר: "והכי קבלו אבותינו ואבות אבותינו עליהם כדעת מגן אברהם הנ"ל." (והוא מוסיף שם "ומכ"מ באשת איש לית דין ולית דיין דאיסורא גמורא הוא...") דהיינו שבנשואה לכך הדעות אסורה בשער סתור, ונפק"מ בפאה) מכאן שמרן מרן הרב וואזנר זצ"ל פסק כי **שער סתור אסור על הרווקה** (וקל וחומר על נשואה, בפאה)

(מגן אברהם, או"ח עה', ג'. משנה ברורה סי' עה' ס"ק יב'. שבט הלוי ח"ה סי' קצט', ג')

נעניין במקורות:

א. הגמרא (סוטה ת.) מביאה את עונשה של האישה הסוטה, ומבארת את דברי הפסוק: "**ופרע** את ראש האישה" שמלבד שהכהן מגלה את שיערה, צריך גם לסתור קליעת שערותיה. ופירש רש"י (במדבר, ה',

י"ח):

“מרבבה בגילוייה שסותר קליעתה”.

בבואו של הכהן להעניש את האישה הסוטה בבזיון שעושה לה, הוא לא רק גילה את שערות ראשה, אלא גם **סתור** את קליעתה, פיזר את השערות שהיו אסופות תחת הכיסוי. מכאן ששערות שאינן קלועות נחשבות בולטות ומגולות יותר.

מכאן ראה לכך שאחד האופנים של “פריעת הראש” הוא **שער סתור**.

ב. הגמרא (בסנהדרין, ק”ט:) מספרת על אשת און בן פלת, אשר בחכמתה הצילה את בעלה ממפלת קורח ועדתו: “אמרה בליבה, יודעת אני שכל העדה כולם קדושים וצנועים, ולא יכנסו אלי אם אני פרועה... וישבה על פתח הבית, וסתרה את קליעות שערותיה, וכשבאו אנשי קורח לקראו, ראו אותה בפריעת ראשה ונסתלקו.”

(נשים לב, אפילו אנשי קורח החוטאים התביישו להסתכל בשער של אישה, וברחו מהמקום).

גם מכאן רואים שמלבד הפריצות בגילוי השער, ישנה פריצות חמורה יותר בשער שאינו אסוף, שהרי הוא מזיק יותר לקדושת עיני האנשים.

לעניין הגדר ההלכתי, יש להמנע מיציאה בשער סתור. וכתב **מרן הגר"נ קרליץ** ששער סתור הוא באופן שהשערות מפוזרות אנה ואנה ואז צריך לקלוע את השער. אבל שער קצר אין צריך לקלועו. (חוט שני שבת ג' ביאורים באה"ע י"א ע"מ רע"ב) לעניין מהיכן נחשב השער ארוך, אין בזה שיעור מדוייק בפוסקים.

לעיתים, שער ארוך במיוחד יכול להתקבל כסתור גם כשהוא אסוף לקוקו (לדוגמא שער שמתפזר על הגב בהתכופפות, או שער ארוך ונפוח במיוחד) ואז ראוי לקבץ אותו על ידי קליעת צמה או גלגול הקוקו ל"בקבוק" (הרב ישראל גנס שליט"א, "הלבוש כהלכתו", פרק ט"ז)

לסיכום: בחורה מותרת בגילוי השערות, אך עליה להקפיד שלא להבליט אותן כיון שההופעה הזו גורמת למשיכת העין.

אמנם חשוב לציין שפשוט לכל הדעות שגם הרווקה אסורה ללכת באופן שהשער ארוך ובולט במיוחד שזו פריצות ממש.

וכן מביא **מרן הרב ואזנר זצוק"ל:** “עצם ההליכה בשערות מסותרות הוא פריצות שאין כמוהו ונלקח מן הירודים שבאנושות, והלב יודע ומכיר שפריצות הוא” (נאמר על פאה סתורה - תנועתית) (בהקדמה לשו"ת "שבט הלוי")

הרמב"ם: “אין הולכים בחוקות הגויים ולא מדמים להם לא במלבוש ולא בשער” (הלכות עכו"ם י"א, א').

יש להקפיד על מראה תסרוקת עדינה, ושאינה מושכת עין.

מטעם זה גם קישוטי שער הבולטים ומזדקרים לעין, אסורים.

וכן יש להמנע ממראה שער רטוב (ע"י שימוש בתכשירי שער מבריקים במיוחד) מקורזל מאוד, ומתספורת בן. (שו"ת שבט הלוי, חלק ה', קצ"ט).

חלק ג' כיסוי הראש - גדר המצוה

האישה הנשואה מצווה לכסות את ראשה. אמנם ציווי זה לא שווה בכל מקום. להלן נביא את דרגות החיוב השונות:

מן התורה:

איסור פריעת הראש מן התורה, נוהג ברשות הרבים בלבד, שם מצויים בני אדם. בזמן הגמרא והמשנה, היה נהוג להתהלך בבית עם כיסוי הנקרא "קלתה", שהוא מעין סל העשוי מנצרים קלועים, וחלול בכמה מקומות, והשער מוסתר ברובו בין הנסרים. ומן התורה מותר לצאת לרשות הרבים בקלתה בלבד. (כתובות, ע"ב.)

דת יהודית:

נפסק במשנה שמשום דת יהודית יש חובה לכסות את השערות ברשות הרבים בכיסוי מלא. ואין די ב"קלתה" בלבד. (שם)

מנהג ישראל:

לדעת הבבלי אין חובת כיסוי בבית, אמנם לדעת הירושלמי, על השער להיות מכוסה ב"קלתה" גם בבית ובחצר. וכן לפי הזוהר הקדוש ישנה חובת כיסוי השערות גם בבית.

כיון שבנות ישראל מדורי דורות נהגו להחמיר כפי דעת הירושלמי, וכפי הזוהר, הרי ש"מנהג ישראל תורה", זהו מנהג שנפסק להלכה ואין לו התרה. ולכן כיסוי השערות גם בבית מחייב את כל בנות ישראל גם בדורינו. (באור הלכה, סי' ע"ה, ד"ה ודע)

הידור:

ישנו הידור של כיסוי הראש בשני כיסויים, לשם תוספת צניעות. מנהג זה לא הונהג בכל המקומות. (ראה דברי הרמב"ם הלכות אישות כ"ד, י"ב. עיין ב"בוש כהלכתו", י"ז, ט')

מהו שער המחוייב בכיסוי?

כל שערות הראש חייבות בכיסוי מן הדין, גם אם הן מבצבצות לשטח הצואר (שערות הראש דהיינו השער שניתן לאוספו).

שערות העורף:

הגדלות בשטח הצואר ממש (שאי אפשר לצמצם לתוך הכיסוי כיון שהן קצרות יותר) אין חובה לכסותם.

כותב **מֶרַח הַרְבּ וּוְאֶזְנֵר זַ"ל**: "מה שגדל בשטח הצואר ממש, מעיקר הדין אין חשש בזוהר, וכנראה מפני מראית העין מגלחין אותם". (שו"ת שבט הלוי, חלק ה', סימן ר"ז)

שערות היוצאות "חוץ לצמתן":

שערות היוצאות חוץ לצמתן אינן חייבות בכיסוי.

מהן שערות היוצאות חוץ לצמתן?

הרמ"א בסימן ע"ה סעיף ב' מביא מהבית יוסף שהשערות שרגילין לצאת חוץ לצמתן אינן חייבות בכיסוי. ומבאר המשנה ברורה (ע"ה, י"ד) שחובה לכסות את כל שער הראש, ורק מעט השערות הקצרות שאין אפשרות לצמצם אותן במטפחת, הן שנקראות "חוץ לצמתן" (צמת היה מעין מטפחת פנימית המיועדת לצמצם את השער, שלא יבצבץ החוצה), ורק שערות אלה אינן חייבות בכיסוי.

חשוב להדגיש, בעניין נוסף שנפרץ לאחרונה והוא כיסוי שער הצדעים:

שער הצדעים הן השערות הגדולות מול האוזן ובצידי המצח. וכמבואר לעיל המשנה ברורה פוסק שהן בכלל שער הראש החייב בכיסוי מן הדין. על מנת ששער זה יהיה מכוסה חובה שכיסוי הראש יהיה מונח על האוזן באופן שגם חלק מהאוזן יהיה מכוסה. אבל כאשר הכיסוי מונח מאחורי האוזן שערות אלה בהכרח מתגלות וההולכת כך עוברת על איסור גמור של גילוי שער הראש.

חומרת הזוהר הקדוש:

1. לפי הזוהר הקדוש, יש להזהר גם מגילוי שער מועט, וגם בבית.

והנה בזוהר הקדוש ישנן שתי מימרות בענין זה. ובמשנה ברורה (סי' ע"ה ס"ק י"ד) כשהביא דברי הזוהר צירף את שתיהן יחד, אך המעיין בלשון הזוהר יראה שישנו חילוק גדול בין הדברים.

וכה דברי הזוהר: (נשא, קכ"ו. מתורגם)

"אמר ר' חזקיה: טירוף הדעת יבוא על הבעל המניח לאשתו שיתראה משערות ראשה לחוץ. וזהו אחד מדרכי הצניעות שצריכה האישה לנהוג גם בביתה. ואישה המוציאה משערות ראשה לחוץ כדי להתקשט בו, גורמת עניות לבית, וגורמת לבניה שלא יהיו חשובים בדור, וגורמת שתשרה רוח טומאה בבית... ואם בבית הוא חמור כל כך, כל שכן בשוק, וכל שכן חציפות אחרת... ה' ניצלנו מחציפות שלהן".

מחלק זה של הזוהר רואים כי הקפדת הזוהר היא בפירוש מחמת חוסר הצניעות שבכך, שכן כתוב: "זהו אחד מדרכי הצניעות", "מוציאה... כדי להתקשט בו", וכן "כל שכן חציפות אחרת". הוצאת מעט שערות מן הכיסוי **למטרת קישוט** היא שמראה על חציפות, וכל שכן חציפות אחרת - כל שכן התקשטות חמורה יותר ברשות הרבים, שמביאה למשיכת עין יותר ממעט מן השערות המבצבצות משטח המטפחת.

2. בהמשך דברי הזוהר: "אמר ר' יהודה: שערות ראש האישה שמתגלים, גורם לשערות אחרות להתגלות ("שערות אחרות" פירוש: כוחות מידת הדין התלויים בשערות) ולפגום אותה. ולכן צריכה האישה שאפילו קורות ביתה לא יראו אחת משערותיה"

מחלק זה בזוהר רואים שישנו כאן חידוש של כוחות הדינים התלויים בשערות.

דהיינו שאישה שמקפידה שלא תתגלה אף שיערה כלל גם בתוך הבית, שומרת על עצמה מכוחות הדינים שעלולים להתעורר עליה.

העולה מדברי הזוהר: כי עיקר חומרת הזוהר נאמרה על האישה שמוציאה בכוונה משערות ראשה לחוץ כדי להתקשט. וישנו עניין נוסף שלא תצא אפילו שיערה אחת.

והנה המשנה ברורה פסק כהזוהר לעניין חובת כיסוי כל שער הראש גם בבית (באור ההלכה ס' ע"ה ד"ה ודע) ואילו לגבי החומרא שלא תצא אפילו שיערה אחת הביא את דברי המגן אברהם שראוי לנהוג כהזוהר (משנה ברורה שם סע' י"ד)

היוצא להלכה: המשתדלת לכסות את כל שערותיה ועדיין מבצבצות מעט מן המעט שערות, יצאה ידי חובתה מן הדין, אולם לדעת הזוהר הקדוש יש להיזהר גם מגילוי שיערה אחת דהיינו שהקפדה על מעט מן המעט שערות מוגדרת כהידור ואינה מן הדין.

האם ישנם שסברו שפאה עדיפה על כיסוי מבד, כיון שפאה מכסה טוב יותר?

1. ישנן נשים הסבורות כי ישנה עדיפות לפאה (כשרה) על פני מטפחת, משום חומרת **החתם סופר זצ"ל** (שו"ת חת"ס ס"ל ל"ו), שלא תצאנה שערות, העלולות להתגלות במטפחת. אמנם לפי המבואר לקמן, רואים כי החתם סופר אסר לבישת כל פאה נכרית (גם הכשרה) (ראה דבריו בחלק ד')

2. תשובת מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל:

א. "נשאל רבינו הרי מצוי שיוצאות קצת שערות במטפחת, והשיב, דמנלן שבפאה נכרית אינו כן. והוסיף, שאף אם יהיה כן, שהמטפחת זזה ולא הפאה, מכל מקום מטפחת עדיף, כי בדר"כ מה שמתגלה מהמטפחת הוא רק השערות שבצדדים, שזה רק חומרא, אבל בפאה נכרית הוא מחלוקת בעיקר ההלכה. וסיים שהאומרים שפאה נכרית עדיפה על מטפחת "הם דברים בטלים". (ספר "אשרי האיש" - פסקי מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, או"ח חלק א' פרק ט"ז, עמ' ע"ט)

ב. וזה אשר השיב מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א, והדבר היה אף במעמד רבים: "אשה הבאה לפנינו ושואלת: היאך עדיף טפי, מטפחת או פאה, ואין בעלה מעכב בידה, בודאי שעלינו להשיב לה שמטפחת עדיף על פאה, הואיל ובפאה מצינו שנחלקו הפוסקים אם יוצאים בואת עיקר ההלכה דכיסוי, ובמטפחת לא נחלקו, וכלשונו: מטפחת זה גלאט' (חלק'). ובהמשך דבריו: "והואיל והנידון דפא"נ הוא מחלוקת הפוסקים בעיקר ההלכה דכיסוי, אזי עדיף מטפחת שהוא הידור בעיקר ההלכה מהידור במנהג ע"פ הסוד. והאומרים שפאה נכרית (המכסה הכל) עדיפה על מטפחת, הם דברים בטלים". (מכתב משנת תשנ"ו, מודפס בסוף הספר "דברי שלום")

3. ישנם שאומרים בשם **מרן החזון איש זצ"ל**, שסבר כי פאה נכרית עדיפה על מטפחת, משום שהיא מכסה טוב יותר את השערות.

בספר "דינים והנהגות מהחזון איש" (אה"ע מהדורת תשס"ג) מובא: "על פאה נכרית שמענו שאמר פעם, לפעמים יש בזה גם יתרון על מטפחת, שמכסה יותר טוב את כל השער".

על מנת להבין את הנאמר, יש לדעת את המציאות שהיתה מצויה באותה התקופה.

ניתן לראות זאת בדברי הגר"מ שטרנבוך שליט"א: "בזמן האחרון בעוונותינו הרבים, פרצו גדר להתיר בזה ולובשות מטפחת ושערות נראות בחוץ... ובזמן האחרון פרוץ מאוד עניין גילוי שערות, ומתעטפים באיצטלא דקדושה, שמוטב בגילוי שערות במקצת ובלבד שלא ללבוש פאה נכרית ודבריהם הבל... (תשובות והנהגות, או"ח ס"ל ס"ב) (אמנם, ראה את לשונו החרפה של הגר"מ שטרנבוך שליט"א כנגד פאות זמנינו, בפרק ו')

ישנן עדויות רבות על תקופתו של **החזון איש זצ"ל**:

א. "הוא שינה את כל הנשים בחוגים שלנו. היו שמגלות הרבה מהשערות, והוא לימד אותן איך לכסות את הראש"

(על מרן החזון איש, מפי הר' שלמה ברעוודא זצ"ל. פורסם בעיתונות החרדית, פסח תשע"ו. בטל': 0747-96-22-86, שלוחה 26)

ב. על המציאות עם הקמת רשת "בית יעקב":

"עת נכנסה הרבנית רוטברג (ביתו של הג"ר מאיר קרלין) לתפקיד הפיקוח בחינוך העצמאי, וסבבה בבת הספר השונים - היא הוכתה בתדהמה: שרוולים שאינם מכסים, **כיסוי ראש למחצה ולשליש** ושאר פירטי לבוש הרחוקים מלהיות עונים על גדרי הצניעות הבסיסיים"

(בתה תחיל' של הרבנית שרה רוטברג ע"ה בראיון לעיתונות החרדית. תמוז תשע"ה)

ג. פסק מרן החזון איש באותה התקופה:

"אין להכנס באופן של קביעות לבית שהולכים שם פרועי ראש, ובאקראי שרי (מותר) משום שא"א להעמיד הדת על תילה"

(ספר "זכור לדוד", עמ' של"ג. הוראות מרן החזון"א זצ"ל, מרשימותיו של תלמידו)

** * ברשות המערכת תמונת מורות בסמינר בית יעקב בליטא, מתקופה זו, בה ניתן לראות בבירור כי חלק מהמורות לא כיסו ראשן כלל, וחלק כיסו במטפחת צרה באמצע הראש, הנראית כסרט קישוט בלבד. ניתן לבקש במייל המערכת.

כמבואר, בתקופה זו היה מצוי שנשים גילו הרבה משערותיהן למטרת התקשטות, וכנגד זה יצאו גדולי ישראל בחריפות. ולכן החזון איש נקט, כלשונו, ש"לפעמים", דהיינו, במידה והמטפחת לא מכסה כראוי, אז עדיפה פא"נ (כשרה, שהיתה בתקופתו) על פני כיסוי ראש חלקי שכזה.

מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א: "בשם החזון איש אומרים שיש מעלה בפאה משום שמכסה את כל השערות, ואה"נ באישה שמקפידה שלא יצאו כל שערותיה, אין שום עדיפות"

(ספר "נזר החיים" עמ' רי"ד, שו"ת מהגר"ח קניבסקי)

4. מרן הגאון רבי מיכל יהודה ליפקוביץ' זצ"ל: "נכנסנו אני והרה"ג ר' מנחם מנדל לובין שליט"א, **למרן הגאון רבי מיכל יהודה ליפקוביץ' זצוק"ל**, ואמר: "**...האמת שהטעו אותי** כאילו שיש יתרון לכיסוי פא"נ על המטפחת. ונתברר לי שאין הדבר כן מצד המציאות וצריך לראות איך לתקן העניין"

(מתוך מכתב הגה"צ רבי סנדר ארלנגר זצ"ל, מקור בחוברת "סגולה מכל העמים" עמ' 46)

חלק ד' פאה נכרית- היסטוריה, מקורות מהגמרא ומחלוקת הפוסקים

ההתייחסות הראשונה למושג "פאה נכרית" מובאת **במשנה ובגמרא** (לפני כ-2000-1500 שנה) בארבעה מקומות:

1. המשנה בנזיר (דף כ"ח:) כתחליף לשערה של אישה שנדרה נזירות וצריכה לגלח שער ראשה.

2. במסכת ערכין (דף ז'): בהקשר לאיסור הנאה ממתים

3. במסכת סנהדרין (דף קי"ב:) לעניין איסור הנאה מממון עיר הנדחת

4. במסכת שבת (דף ס"ד:) לעניין איסור הוצאה בשבת.

בארבעת המקורות הנ"ל אין כלל התייחסות לנושא הצניעות. **בגמרא לא מבואר:**

א. מהי פאה נכרית ומה מטרתה (צורתה ומטרת השימוש בה).

ב. היכן היו משתמשים בה.

ראשונים רבים מפרשים שבתקופת הגמרא הפאה הנכרית היתה מיועדת לנשים דלילות שער או למי ששערה לבן, כתוספת שער, למטרת נוי בתוך ביתה **ולא למטרת כיסוי השער**.

נביא כאן חלק מהם:

בעל הערוך (ערך "פאה"):

"אישה שאין לה רוב שער, לוקחת שער מנשים אחרות ומשימה על ראשה, שנראה כמו שהוא שער"

רש"י (מסכת שבת, ס"ד:):

"קליעת שער תלושה וצוברתה על שערה עם קליעתה שתראה בעלת שער"

הר"ן (בערכין, מביא את רש"י):

"כתב רש"י שהיתה לה פאה משער אישה אחרת קשורה לשערה "דרגילות היו הנשים ששערן מועט לקשור שער נשים נכריות לשערן והוא פאה נכרית"

פסקי הרי"ד (מסכת שבת, שם):

"פי' פאה קליעות של שיער, שאשה שאין שערה מרובה מביאה קליעות שיער של חברתה וקושרת בראשה על שערה כדי שתיראה בעלת שיער"

הרשב"א והריטב"א (מסכת שבת, ס"ה):

מבואר בדבריהם שפאה נכרית נועדה לאישה שקרחת מפאת ראשה.

רבנו ירוחם (ס' אדם ני"ב, חי"א):

"פאה נכרית קליעה של שער תלושה שמערבת עם שערותיה שתתראה בעלת שער"

טור ושולחן ערוך (או"ח, סימן ש"ג):

"קליעת שער שקולעת בתוך שערה"

רבי עובדיה ברטנורא (על המשנה בשבת):

"אשה שאין לה רוב שער, לוקחת שער נשים אחרות ומשימה בראשה ונראה כאילו הוא שערה"

השנות אליהו - הגאון מוילנא (משניות שבת פ"ו):

"פאה נכרית פירוש שאין לה שער נוטלת שער ומכנסת תחת הצעיף כדי שתתראה בעלת שער".

הגדרה זו ניתן לראות גם בדברי: **המאירי, ורבי יהונתן מלוניל** (מסכת שבת, שם)

הרמב"ם (פירוש המשניות, מסכת שבת, דף ס"ד): מפרש באופן שונה, אמנם גם מדבריו אין התייחסות לפאה כתחליף כיסוי הראש:

"ופא"נ כמו מגבעת ידבקו בו שער נאה והרבה ותשים אותו האישה על ראשה דרך ארעי כדי שתתקטט בשער".

כ-1000 שנה מאוחר יותר, מופיע המקור הראשון להיתר שימוש בפאה נכרית ככיסוי, בדברי

רבי יהושע בועז בעל השלטי גיבורים זצ"ל

(חי באיטליה בשנת ש"ג, 1553 למנינם, בתקופת הבית יוסף והרמ"א, וקצת לפנייהם).

זזה לשונו:

"יראה לי מזה להביא ראיה וסמך לנשים היוצאות בכיסויי שערות שלהן, כשהן נשואות, אבל במקום קליעת שערן, נושאות שערות חברותיהן שקורין "קרינאלו" בלעז... ומשמע להדיא שמותרות בנות ישראל להתקטט בהן, דשער באישה ערוה דקאמר לא הוי אלא בשער הדבוק לבשרה ממש, ונראה גם בשרה עם השער, אבל שער המכסה שערה, אין כאן משום שער באישה ערוה, וגם לא משום פרועת ראש. ונראה דלא שנא שערות דידה לא שנא שערות של חברתה, כל עוד דעבידי לכיסוי השער, והן תלושות, אע"פ דקישוט הוא לה, כדי שתראה בעלת שער, אין בכך כלום ושפיר דמי".

(מסכת שבת פרק "במה אשה" על מתני' יוצאת אשה)

בדורו של הש"ג, חי המהר"י מיניץ, **ר' שמואל יהודה קצנלבויגן זצ"ל** (בשנת רס"ט), שתקף בחריפות רבה את ההיתר של הש"ג, כפי שכותב **ר' יששכר בער זצ"ל, בעל שו"ת באר שבע** (בשנת ש' - שפ"ז): "ואני מצאתי כתוב בכתובת יד הר' המובהק מהר"ר יהודה ז"ל קצנלבויגן שכתב עליו "לא זה הדרך ולא

זו העיר שהנחילו לנו אבותינו חכמי המשנה והגמרא והמפרשים והפוסקים ז"ל, מפני שהדבר פשוט הרבה יותר מביעתא בכותחא דמה ששנו היתר להתקשט ולצאת בפאה נכרית בכלי גמרא מיירי דוקא בפאה נכרית מכוסה תחת השבכה וכו" וממשיך באריכות להביא את קושיות המהר"י מינין על השלטי גיבורים ומסיים בדברים אלה:

"אומר אני לא תשמע אליו (לשלטי גיבורים) כלל ועיקר בכל מה שכתב כי הם **דברים בטלים הבל הבלים**" (שו"ת באר שבע, סימן י"ח).

עוד כתב המהר"י מינין:

"ואבותינו ואבות אבותינו הקדושים **בכל קהילות האשכנזים מחו בדורותיהם** שלא ישאו על ראשם אפילו הבינדי ממשי שהגוון שלו דומה לשער" (סרט ששמו בקדמת המטפחת) (בספרו דרשות מהר"י מינין. סוף דרוש הראשון)

האם המנהג לצאת בפאה נכרית היה נפוץ מאז פסק השלטי גיבורים?

חשוב לציין כי בערך עד לשנת תק"ס (1800 למניינם), כמאתיים שנה אחרי השלטי גיבורים, עדיין השימוש בפא"נ בתור כיסוי ראש לא היה מצוי כלל, כפי שרואים במקורות הבאים:

1. **ר' נח חיים צבי בעל "עצי ארזים"**: הספר נדפס בשנת תק"נ (1790 למניינם)

"לכן נראה לי פשוט דאסור לאשה נשואה להתקשט בפא"נ, והמורים היתר **חדשים מקרוב באו**."

(עצי ארזים אה"ע סי' כא' ס"ק ב')

2. **ר' אלעזר פלעקלס בעל "תשובה מאהבה"**: נכתב בשנת תקס"ז (1807 למניינם) בפראג צ'כיה:

"הנה שאלת איש חכם לב אשר נתן ד' חכמה על דבר פאות נכריות אשר **חדשים מקרוב** מקילים נשים נשואות וכו"

(שו"ת תשובה מאהבה ח"א סי' מ"ח)

3. **ר' צבי הירש הורוביץ** בן ההפלאה בערך בשנת תקס"ה (1805 למניינם):

"והנה כבר הוכחתי כמה פעמים על המנהג הרע **שנשתרבב בעוונותינו הרבים אצל מקצת הנשים** הנושאים פאה נכרית"

(לחמי תודה, דף י"ט)

4. **בעל "התורת שבת"** נדפס בשנת תקצ"ט, (1839 למניינם):

"לכן **המתפרצות בעם** לשאת פאה נכרית ללכת בהם בשוק ולבית הכנסת וכדומה, איסור גמור הוא מדינא"

(הלכות שבת, סי' ש"ג, ס"ק י')

5. **ר' צבי הירש חיות, בעל שו"ת מהר"ץ חיות** שנת ת"ר (1800 למנינים) בפולין:

"אשר **חדשים מקרוב באו** שהנהיגו לקשט את ראשם בפאה נכרית... ובימי ילדותי לא שמעתי שינהגו קולא בזה בכל תפוצות ישראל במדינת פולין, רק **חדשים לבקרים באו**, אשר הרבה פרצו הגדרות, וראוי להוכיחם ולהחזירן למנהגם הקודם"

(שו"ת מהר"ץ חיות, סי' נ"ג)

6. **ר' חיים הלברשטאם, בעל ה"דברי חיים"** שנת תרט"ו (1855 למנינים) בפולין:

"ידעתי בבירור כי בהיותי אצל מו"ח ז"ל במערהרין, שגם שם לא הלכו במלבושי פריצות כזה ח"ו, וכפי ששמעתי אז **לא נמצאת בכל מדינת אשכנז** שום אישה חשובה לילך בשערות ובפא"נ, רק איזה מנקלי העם פחותי הערך והיו לקלס. ורק בעוונותינו הרבים **מקרוב נשתרבב המנהג הזה מן האפיקורסים** ח"ו. לא על זה נאמר שהותר גם לנשי מדינתנו לנהוג כן והאיסור במקומו, והעובר לוקה מהתורה"

(שו"ת דברי חיים יו"ד ח"א סי' ל')

7. **ר' יצחק דב הלוי במברגר "הרב מוירצבורג"** בערך בשנת תרי"ט (1859 למנינים) בגרמניה:

"בעניין אשה אחת שלבשה איזה שנים פאה נכרית עשויה משערה, ובאשר **שיד ה' נגעה בה ר"ל שמתו לה שני בניה**, נדרה או נשבעה שלא לכסות עוד ראשה בפאה נכרית עשויה משער... (לאחר שדן האם ניתן להפך את נדרה) פשיטא ופשיטא שאחרי הוראת גדולים אלו אין לנו להקל ולקרנותו דברים המותרים ח"ו, **וביותר שדבר זה פשוט עד עתה בכל בית בישראל להחמיר**".

(שו"ת יד הלוי, יו"ד סי' קכ"ד)

עד כאן ראינו, כי המנהג לכסות את הראש בפאה נכרית היה פירצה, שהחלה מה"מתפרצות בעם", **נשים שלא היו יראות שמיים**, בהשפעת תקופת ההשכלה.

מאידך, במקומות אחרים, בהם המציאות היתה שנשים היו הולכות בגילוי ראש, היו ביניהן **נשים צדקניות, שהעדיפו לכסות ראשן בפאה נכרית, ובלבד שלא ללכת גלויות ראש**.

על מציאות זו ניתן לראות בדברים המובאים בעמוד הבא.

דברי הרבנים, מאותה התקופה, המתארים את המציאות הנ"ל:

1. הגר"ש קלוגר זצ"ל: (לפני כ-180 שנה)

"ובפרט במדינות רוסיה, דהגזירה **הוי שם שילכו הנשים בשערות שלהן**... בעוונותינו הרבים בזה הזמן הרבה פרוצות שהולכין בכוונה בשער שלהן... ובפרט במדינות רוסיה, דהגזירה שם כן, והרבה הולכין כן נוכח הגזירה..."

(שנות חיים" סימן שט"ז)

2. בעל ה"מנחת שבת":

"והנה במדינתנו פשט המנהג ללבוש הפאה נכרית אפילו בין הנשים הכשרות, והלואי שכל הנשים ילבשו הפאה הנכרית הנ"ל, **ולא יבואו לגלות שערותיהן**, כמו שפשטה המספחת בעוונותינו הרבים, בין הרבה נשים שבזמנינו"

(מנחת שבת, סי' פ"ד, ס"ק כ"ח)

3. הערוך השולחן: תקפ"ט-תרס"ח (1829-1908)

"ועתה בואו ונצווה על פרצות דורנו בעוונותינו הרבים שזה שנים רבות שנפרצו בנות ישראל בעוון זה והולכות בגילוי הראש, וכל מה שצעקו על זה הוא לא לעזר ולא להועיל, ועתה פשטה המספחת **שהנשואות הולכות בשערותן כמו הבתולות**. אוי לנו שעלתה בימינו כך"

(שם ס"ק ז')

4. מרן ה"חפץ חיים" זצ"ל:

"ובעוונותינו הרבים נפרצה כיום מידת הצניעות מאוד, וביותר עניין גילוי שער ראש האישה הנשואה, שנעשה כהפקר לאיזה נשים, **שהולכות בפרהסיה לעיני הכל בשערותיהן המגולות**"

(בהקדמה לספרו "גדר עולם")

5. על תקופת החזון איש זצ"ל: (באותה התקופה של המשנה ברורה)

שמעתי מפי הרב יעקב ז"ק, שאביו היה בן עירו של החזון איש הנקראת קוסובה, **ששתי נשים בלבד כיסו ראשן שם**: האחת אימו של החזון איש, והשנית אשת מרא דאתרא.

(צניעות בת ישראל, עמ' נ"ד)

6. ר' בנימין זאב יעקובזון זצ"ל:

"בדידי הוי המעשה: לפני יותר מ-25 שנה הייתי בעיר גדולה בלטביה, וביקרתי שם את הרב, ואשתו כבדה אותי בכוס יין, ואז הייתי מדקדק ולא רציתי לשנות מפני שיערה המגולה, והרב גער בי מאוד ואמר לי **שרבות מנשי רבני ליטא הולכות כן**. כשבאתי לר' חיים עוזר זצ"ל, תרכ"ג-ת"ש (1863-1940) הגדתי לו מזה והוא השיב לי בדברים חמורים מאוד שיצאו מגדרו הרגיל, על אלו החופשים, אשר לא לבד שמגלים את שער נשותיהם, הם גם מגלים פנים בתורה שלא כהלכה"

(דברי בן שלמה עמ' ש"ו אגרות רח"ע חלק ג' ע' פ"א)

להלן הפוסקים המתירים, לפי שיטת השלטי גיבורים:

באותו הדור חי **הרמ"א, ר' משה איסרליש זצ"ל** (בשנים ר"פ-של"ב), שפסק את ההיתר של הש"ג להלכה (בסימן ע"ה ס' ב'). [אמנם כמה אחרונים חשובים, ובכללם היעב"ץ (מורקציעה ס' ע"ה), לומדים בדעת הרמ"א שלא התיר פאה נכרית אלא לעניין אמירת דברים שבקדושה (שהרי הוא הביא את ההיתר בחלק או"ח, שאין עניינו הלכות צניעות, ולא הביאו בחלק אה"ע, שעוסק בהלכות אלו). אמנם הפשטות בדברי הרמ"א לא כך, כיון שבדרכי משה (שהוא פירוש הרמ"א על הטור) הוא מביא את לשון הש"ג, שבפאה נכרית אין משום שער באישה ערוה. (דרכי משה או"ח ס' ע"ה וש"ג).]

ובאמת כך נראה שלמדו בדעת הרמ"א (דהיינו שהוא התיר לצאת בפא"נ לרשות הרבים) הרבה מגדולי הפוסקים והם:

הלבוש (או"ח ס' ע"ה, ב'), **הפרישה** (או"ח ס' ט"ג, י"ט), **האליה רבה** (או"ח ט"ג, י"ח).

שמביאים את דברי הרמ"א בפשטות. וכן **המגן אברהם** שכותב בחריפות:

"דמותר לכתחילה..דלא כבאר שבע שחולק עליו, והאריך בדברים דחויים" (או"ח ס' ע"ה, ה')

אחריו מגיע **הפרי מגדים** והוא הפוסק הראשון שכותב בפירוש שההיתר הוא גם ברשות הרבים, וכה לשונו:

"דפיאה נכרית אפילו משערותיה התלושים אין הרהור, ויוצאה כך לרשות הרבים אפילו בשבת..."

הפוסקים שראינו עד כה הביאו רק את דעת השלטי גיבורים להיתר, לעומתם הפרי מגדים מביא את הדין כמחלוקת, ומתיר בתורת "יש על מי לסמוך", כמובא בדבריו:

"ובאר שבע חולק ואמר דפיאה נכרית מותר כשראשה מכוסה... (בכיסוי מעל הפא"נ) ומכל מקום במדינות שיוצאין בפיאה נכרית מגולה יש להם לסמוך על השו"ע כאמור. (או"ח ס' ע"ה, ה')

כמו כן התירו גם **השו"ע הרב, המגן גיבורים, המחצית השקל, הערוך השולחן, הכף החיים** (כולם בסימן ע"ה, [אמנם בדעת הכף החיים נראה ממש"כ בס' ש"ג שהתיר רק לגבי ק"ש ע"ש.])

והנה רבינו **המשנה ברורה** כותב וכה לשונו:

"שער נכרית. קרי נכרית להשער שנחתך ואינו דבוק לבשרה, וסבירא ליה דעל זה לא אמרו חז"ל שער באשה ערוה, וגם מותר לגלותה ואין בה משום פריעת הראש. ויש חולקין ואומרים, דאף בפאה נכרית שייך שער באשה ערוה ואיסור פריעת הראש. וכתב הפרמ"ג, דבמדינות שיוצאין הנשים בפאה נכרית מגולה, יש להם לסמוך על השולחן ערוך..."

(מ"ב ס' ע"ה, ט"ו)

כאן יש לשאול, אחרי שראינו כמה וכמה מגדולי הפוסקים שהקלו בפשטות וביניהם המגן אברהם, שהוא הפוסק העיקרי שעליו נשען המשנה ברורה, והוא דחה את קושיות הבאר שבע בחריפות, מדוע פוסק המשנה ברורה את ההיתר של פאה נכרית רק בתורת "יש על מי לסמוך" והשאיר מקום להחמיר?

אמנם באמת כאשר מעיינים בסוגיא ובפוסקים רואים שדברי המשנה ברורה מובנים מאוד, כיון שההיתר של פאה נכרית אינו פשוט כלל.

הנה מלבד המהר"י מינץ והבאר שבע שהבאנו לעיל ישנם עוד הרבה מגדולי הפוסקים שאסרו, חלקם אף יצאו נגד ההיתר בדברים חריפים.

להלן הפוסקים האוסרים:

היעב"ץ:

א. "ראיתי אחרי רואי שחשב להסתייע ג"כ ממ"ש בשבת שיוצאה אשה בפא"נ לחצר גם מסוגיות אחרות, והנה הכל הבל ורעות רוח וכל מה שהרבה בחבילות ראיות אין בהם ממש והם עזר כנגדו.." (שאלת יעב"ץ ח"ב סי' ז-ח')

ב. ובמקום אחר כתב: "ודברי הרב הגדול מהרי"פ שהביאם בב"ש בענין זה יש בהם טעם כעיקר לא דחויים, אבל שרירין וקיימין..." (מור וקציעה סי' ע"ה)

החיד"א:

א. "ומה שהביא לעיל בסמוך משם הש"ג דמתיר לנשואה גלות פאה נכרית שלה וכו' נעלם ממנו דהרב מהר"י קצינלבוין הביאו הרב באר שבע הפליא לתמוה ע"ז. (ברכי יוסף או"ח סי' ש"ג, ב')

ב. ובספר מחזיק ברכה הביא את דברי היעב"ץ. (מחזיק ברכה או"ח סי' ע"ה, ב')

ההפלאה:

א. כותב בנו הג"ר צבי הירש: "וגם עוד ראוי להוכיח ולהודיע גודל המכשלה אשר כבוד אאמ"ו הגאון זצלה"ה בצירוף שני בתי דין יצ"ו בחרם על לבישת נשים בפיאה נכרית... והנה מרגלא בפומי דאינשי לעשות סמך להיתר פיאה נכרית ממשנה ערוכה דשבת דיוצאה אשה בפיאה נכרית. ובאמת אין שום ראי' משם דהתם בפנוי' מיירי.." (לחמי תודה דף ד')

ב. ובהמשך מוסיף "והנה כבר הוכחתי כמה פעמים על המנהג הרע שנשתרבב בעו"ה אצל מקצת הנשים שנושאין פאה נכרית..." (שם דף י"ט ע"ב)

החתם סופר:

א. "המעין בספר באר שבע בפנים יראה כי סוף דבריו נכונים והמה בשם הגאון מוהר"י קצינלבוין... וכן העלה מהר"י יעבץ לאסור... (או"ח סי' ע"ה מג"א סק"ה)

ב. ובצוואתו כתב "וגם בפאה נכרית אני אוסרכם איסור גמור" (נדפס בספר לב העיברי)

הדברי חיים:

א. "שאלה: אם מותר לאשה לילך בפיאה נכרית בשוק?

תשובה: כבר האריכו בזה בספר באר שבע ובכל האחרונים ורובם מסכימים לאסור.. ולכן בודאי אסור לצאת בפא"נ והוא דת יהודית" (שו"ת דברי חיים ח"ב סי' נ"ט).

ב. "ידעתי בבירור כי בהיותי אצל מו"ח ז"ל במערהין, שגם שם לא הלכו במלבושי פריצות כזה ח"ו, וכפי ששמעתי אז לא נמצאת בכל מדינת אשכנז שום אישה חשובה לילך בשערות ובפא"נ, רק איזה מנקלי

העם פחותי הערך והיו לקלס. ורק בעוונותינו הרבים מקרוב נשתרבב המנהג הזה מן האפיקורסים ח"ו. לא על זה נאמר שהותר גם לנשי מדינתנו לנהוג כן והאיסור במקומו, והעובר לוקה מהתורה" (שו"ת דברי חיים יו"ד ח"א סי' ל')

הדברי יציב:

א. מביא את דברי זקנו הדברי חיים, ומוסיף "דבאמת באיסור שאסרו חכמים מדת יהודית אין חילוק אם נתפשט או לא דכל הרוחות שבעולם לא יבטלו ח"ו תקנת חכמים". (שו"ת "דברי יציב" יורה דעה חלק ג' סימן נ"ו)

ב. בתשובה נוספת מביא הדברי יציב רשימה של פוסקים שאוסרים (שו"ת דברי יציב יו"ד סי' נ"ה).

הישועות יעקב:

מארין בראיות הש"ג ובקושיות עליו ומסיק לדינא:

"ולגוף הדין כיון דהך ויוצאה וראשה פרוע מטעם פריצות קאתינן עלה, וכיון שאין ניכר השער של פאה נכרית אם הוא משער גופא או משער נכרית... דממ"נ או דאף דת יהודית לא קעביד או דיש איסור תורה". (או"ח סי' ע"ה ס"ק ג')

רבי צבי הירש אורנשטיין בעל "ברכת רצה" (נכד "הישועות יעקב"):

כותב בתשובה: "אשר הוגד לך ידיד נפשי בשמי כי הקלתי לנשים לשאת פא"נ, משום כי גם שער עצמי אין איסורו ברור באופן כזה ששאר השער מכוסה, שקר הוגד לך, מעולם לא יצאו דברים כאלה מפי להקל בפא"נ ואף גם להחליש האיסור בשערות עצמן ח"ו. ולמען ברור הדברים כשמלה הנני באתי בזה לחקור אחר מקור הדברים, יען כפי אשר ראיתי והתבוננתי מצאתי כי נבוכו בזה רבים וכן שלמים כי לא ירדו לעומק דינים אלו ולא בררו אותם בשרשם וכו' וכו'. אולם בגוף הדבר שכתב הגאון בעל הש"ג להתיר פא"נ כבר מחו אקדקדו האחרונים ז"ל... א"כ בפא"נ כיון שאינו ניכר אם הולכת פרועת ראש, פריצותא מיהו הוי... ומעתה כמו כן בפא"נ כיון שאינו ניכר אם המה שערות עצמה אם אין, הוי פריצותא ואסור וזה ברור לדינא, והנלע"ד כתבתי".

(ספר ישועות יעקב אה"ע סי' כ"א)

המהרש"ם:

מביא את הדברי חיים וכותב "ולפי"ז יש לזיהר בק"ש ובהמ"ז ושאר ברכות שלא לברך נגד אשה המלובשת בפא"נ, אך בעצימת עינים אולי יש להקל". (דעת תורה, או"ח, סי' ע"ה)

המהר"ל דיסקין:

"עיין שלטי גיבורים פרק במה אישה, דבשער תלוש שרי, ונראה לי דדוקא דניכר לכל שלא נעשה משער של עצמה, אבל בלאו הכי ודאי אסור... משום מראית העין. ופרט לעניין איסור ערוה, שהוא

חשש הרהור, גם בלאו הכי יש לומר דשם רק לחצר אמרו, ובאינה מעורבת, אבל רשות הרבים עדיין
מנ"ל

(קונטרס אחרון, סי' ר"ג)

השדי חמד:

בתחילת דבריו מביא את בעל פחד יצחק: "הוכיח בראיות ברורות שאין להתיר הפא"נ לנשואות אלא
מכוסה תחת השכבה ועל ראשה רדיד ודלא כמתיר". וממשיך להביא עוד רשימה ארוכה של אוסרים.

(שדי חמד מערכת דל"ת, ג')

האדמו"ר מבעלזא, ר' יששכר דב זצ"ל:

"כל מי שלומד שולחן ערוך ביראת שמים רואה שאין הבדל בין שערות עצמן לפאה"

(קונטרס "דיבורי קדושי")

לסיכום

לאחר שראינו רשימה של גדולי האחרונים שמתירים פא"נ, וכן רשימה ארוכה של גדולי האחרונים שאוסרים, ואת פסק רבינו המשנה ברורה שהתיר רק בתורת "יש על מי לסמוך" נביא את דברי פוסקי זמננו על **פאות שהיו עד לשנת תש"ל** לערך.

הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל:

"רוב רבותינו וגם מאלו שסומכין עיקרי ההוראה עליהם מתירים והם הרמ"א שם ובסימן ש"ג בד"מ והמג"א והפרמ"ג, וכן משמע מהגר"א שסובר כן (א"ה: בשיטת הגר"א לכאורה יש סתירה, שבביאור הגר"א מביא מקור לרמ"א ומשמע דס"ל כוותיה ו"בשנות אליהו" מפרש את המשנה דאיירי שהפא"נ תחת השבכה לאפוקי מהשלט"ג. ועיין ב"ה ס' ש"מ ד"ה וחיוב שביאור הגר"א "מראה פנים לכל שיטה, שיש לה מקור גדול בתלמוד". ולפי"ז יתכן שהעיקר בגאון כמו שפירש בשנות אליהו, וצ"ע) שלא אסרו בזה משום מראית העין.

וכמעט שמוכרח מהגמרא (פ' במה אשה) שאם איירי דיוצאה בפא"נ דוקא במכוסה לא היה שייך לומר דעל שערות זקנה לילדה ניחוש למכחו עליה" (א"ה: עיין בדחיית ראייה זו בשאלת יעב"ץ ח"ב ס' ז' ח-ו ובספר "יש סדר למשנה" לרבי ישעי' פיק שבת פ"ו מ"ה)

(אגרות משה, אה"ע ס' י"ב)

מאידך **מחן הגר"ש ואזנר זצ"ל:**

כותב "ובעצם המנהג של היום שהנשים שלנו יוצאות בפא"נ חלילה לי לתקוע עצמי בזה, דכבר ידוע דרוב רובם של הפוסקים אין דעתם נוחה בזה (ראה לעיל לשון הדברי חיים ורובם מסכימים לאסור), ויש מהם שאסרו זה מדין דת יהודית ממש, ועיין בתשובת באר שבע ס' י"ח ובתשובה מאהבה ח"א ס' מ"ח ועוד הרבה תשובות אחרונים, ועיין בשדי חמד מערכ' הד' בזה, ואמנם היות כי מדברי הרמ"א ס' ע"ה ובד"מ ס' ש"ג ומ"א מוכח דהרבה היו מקילין בזה, וכן נהגו מדינות שלמות, אפילו לצאת לר"ה כאשר העיד לנו הפמ"ג ס' ע"ה, וכבר מדורות רצו לשנות זה, ולא עלה בידם רק בחלקו אבל עדיין מדינות שלמות החזיקו בזה, על כן אין לנו כח הכרעה בזה."

(שבט הלוי, אה"ע ס' קצ"ט אות ד')

הנה נחלקו שני פוסקי הדור. לפי הגר"מ פיינשטיין זצ"ל פא"נ מותרת לכתחילה ולפי הגר"ש ואזנר זצ"ל, ההיתר קלוש מאוד.

אמנם למעשה רוב רובם של פוסקי זמנינו התירו פאה נכרית (פאה כשרה, כפי שיבואר בהמשך), והם:

האור לציון (או"ח א' י"א), **הגרש"ז אויערבאך** (הליכות שלמה תפילה כ' הערה י"ב), **הגרי"ש אלישיב** (משמרת מועד עמ"ס שבת דף סד:), **הגר"נ קרליץ** (חוט שני שבת ג' ביאורים באה"ע י"א ע"מ רעב).

אולם חשוב להדגיש, כי **הגרש"ז אויערבאך זצ"ל**, **הגרי"ש אלישיב זצ"ל**, ו**הגר"נ קרליץ זצ"ל**, סברו כי ודאי שמטפחת עדיפה על פני פאה נכרית כשרה.

(ראה בחלק ו' עדותו של הגה"צ רבי דן סגל שליט"א, על דברי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל).

וכמו שכתוב במשמרת מועד (שם): "ולדינא הדבר שנוי במחלו' הפו' כידוע, ובמ"ב (ס' ע"ה סקט"ו) הביא המחלוקת וכתב דהמקילים במקום שנהגו להקל בזה יש להם על מי לסמוך, ומ"מ נתן מקום להחמיר בזה, וכן **שמעתי מהגרי"ש אלישיב שליט"א** דאע"ג דבמקומותינו בודאי המנהג להקל בזה [מלבד מי שנהגו הוריה והורי בעלה להחמיר בזה דהוי בכלל אל תטוש] מ"מ בודאי מטפחת עדיפא שהיא "חלק" ויוצא ידי חובה כל הפוסקים באופן שמכסה היטב כל שיערה, ובודאי שהמהדרת בכל זה זוכה לברכות האמורות בזהר וכו'".

ובחוט שני שם, אחרי שמביא את מחלוקת הפוסקים מסיים "ואשרי מי שמדקדקת בצניעותה לכסות את ראשה לפי כל הדעות". (וכן ראה מכתבו בחלק ו').

חלק ה' על אילו פאות דנו הפוסקים?

לאחר שעיינו במחלוקת הפוסקים דאז, יש לברר על איזו פאה הם דנו. נעניין בדבריהם:

1. הפרי מגדים זצ"ל:

“דפאה נכרית, אפילו משערותיה התלושים אין הרהור”

(שו"ע אר"ח סי' ע"ה א"א ה')

2. מהרי"ל דיסקין זצ"ל: שנת תקע"ט-תרנ"ח (1819-1898)

מביא דבאינו ניכר לכל שהוא פא"נ כולי עלמא מודו דאסור משום חשש הרהור.

(סימן קט"ו סעיף ד')

3. הגאון רבי רפאל יעקב דידובסקי זצ"ל:

“פא"נ העבה, אף שניכר לכל שהיא פאה נכרית, מכל מקום אינו מותר רק לאותן הנשים שאימותיהם גם כן נהגו ללכת בפא"נ. אבל אותן הנשים שאימותיהן נהגו איסור בזה, אסור גם לבנותיהן ללכת בהן. ופא"נ הדקה שנראה כמו שערות ראשה אסור לכל”.

(בספרו “מחניך קדוש” עמ' ד' סע' ז', שנכתב בהוראת הרב זוננפלד זצ"ל, לפני למעלה מ-80 שנה)

4. ספר “הכל לאדון הכל”:

“באותם ימים לא חבשו נשים צעירות פאה (הן לא התאימו לצעירות), פאות חבשו רק נשים מבוגרות יותר, והן נראו זהות כולן”

(שנת תרצ"ב, עמ' 149)

5. הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א:

“סיפר לי זקני הגרש"ז פינס זצ"ל (שהיה מראשי הקהילה במינסק שהיתה עיר ואם בישראל) שבזמן שהתחיל להתפשט המנהג לילך בפאה נכרית היו אלה פאות נכריות שלא היה בהם שום יופי כלל ושימשו רק ככיסוי לבד”

(תשובות והנהגות ח"ו סי' כ"ב)

6. הגה"צ רבי דן סגל שליט"א, בשם מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל:

“הפאות של אז, קש זה היה נראה”

(מוקלט במס': 074-7962286 שלוחה 24)

7. הגר"מ זוננפלד שליט"א: (בשם מרן הגרש"ז אויערבאך)

"הפאות של פעם היו כמו פשתן של אתרוגים"

8. הגאון רבי מרדכי גרוס שליט"א:

"והא דהעיר באות י' דשרי ללבוש פאה נכרית הדומה לשערותיה ולא ניכר ההבדל, מדברי המשנה ברורה סימן ע"ה ס"ק ט"ו דשרי בשער של עצמה וכו"

תשובה: "לא הבנתי. שהרי ודאי בפאות של אותו זמן היה ניכר שאינן שערותיה. ורק כיום, מחמת שכלול המכונות וכו' אפשר לעשותם כשערות ממש, ובמראית עין כגון זה לכל הדעות לא הותר, מלבד שהוא נוגד את דרכי הצניעות"

(מתוך ספרו "אום אני חומה" ח"ב חידותם משתעשעות ס' קלט' אות ו')

לפנינו מספר תמונות, בהן צולמו נשים בתפוצות אירופה במאה השנים האחרונות

(כ-1400 שנים ויותר, אחרי תקופת הגמרא) מתקופה בה כבר היתה מצלמה:

(כולן עשויות כמקשה אחת, הממוקמת על הקרקפת בלבד)

*** ניתן לקבל את התמונות המקוריות במייל המערכת.

תמונה זו צולמה בשנת תשל"א . כ-4 שנים לאחר מכן, בשנת תשל"ה, יצאו גדולי ישראל כנגד פרצת הפאות דאז, שהחלו להיות דומות יותר לתסרוקות "קארה", ומקום השער כבר לא היה על הקרקפת בלבד, אלא נמשך עד תחתית האוזן. (ראה מכתב בחלק ז')

חלק ו' פאות ימינו: דעת פוסקי זמנינו

בחלק הקודם הבאנו את דעת הראשונים לעניין היתר או איסור חבישת פא"נ, ואת דעת גדולי ישראל עד לפני כמאה שנים.

בחלק זה נביא את דעת גדולי ישראל, לעניין חבישת פאות בימינו.

והנה כפי שראינו בסוף החלק הקודם, בערך משנת תש"ל, החל שינוי בצורת ומראה הפאות שהלך וגדל במשך השנים כפי שנראה בחלק הבא. ולכן אף על פי שהסקנו שפאה מותרת מעיקר הדין, מכל מקום גדולי ישראל פרסמו והודיעו דעתם שלא כל פאה כשרה.

מתוך דבריהם ניתן להסיק איזו פאה ודאי אסורה. בחלק הבא נביא את סיכום ההלכות לעניין איזו פאה מותרת.

אמנם רבים מאוד הם המקורות לדברים שנאמרו בעניין מפי גדולי ישראל, אולם כאן מובאים רק חלק מן המקורות הכתובים או המוקלטים מפיהם, באופן שיוכל המעיין לפנות למראה המקומות ולאמת את הדברים.

מתוך ספרי הפוסקים:

1. מרן הגר"ז אויערבאך זצ"ל:

א. ופאה נכרית, אע"פ שהתירו לצאת בה, מכל מקום חלק ניכר מהפאות המצויות היום, המשונות בצורתן ובבליטתן, אין היתר ללובשן, כי הן נוגדות לגמרי את רוח הצניעות. וכללא דמלתא שאין זה מדרך הצניעות שיהא המראה דומה לפנויה, אלא צריך שיהא ניכר בקלות שאין זה שער טבעי.

(הליכות שלמה תפילה כ' הערה י"ב)

2. מרן הגר"ש הלוי ואזנר זצ"ל:

יש לדעת כי ספרו שו"ת שבט הלוי עוסק בעניינים הלכתיים על התורה כולה. והנה מרן בחר להתייחס כבר בהקדמה לספרו, לעניין הפאה הנכרית. מכאן רואים שדבר זה היה חשוב כ"כ בעיניו, עד שבחר דוקא בדברים אלה לפתוח את ספרו.

וזה לשונו: "הנה (בדור הזה) החושך יכסה ארץ בהסתר פנים שאין כדוגמתו... עלינו להחזיק במעוז דרך אבותינו ורבותינו, שמסרו נפשם על שינוי קל מדרך האמת... מן הדין היה להזכיר כאן העניינים שצריך להתעורר ביותר... אבל אחת אזכיר"

וכאן מביא את דבריו על הפאה הנכרית:

א. "ובעוונותינו הרבים העומדים בפרץ נתמעטו, איש לכרמו פנו, ורגש האחריות למען קדושת ישראל

הולך וכלה ואין דורש ואין מבקש... מ"מ **עצם הליכת סתורת השער הוא פריצותא**... באשת איש לית דין וליית דין דאיסורא גמורא הוא לא מפני איסור גילוי שערות בלבד, אלא **עצם ההליכה בשערות מסותרות הוא פריצותא**... ומה נואלו אלו שמבקשים להם קולות ע"ז תחת מסווה של כיסוי ראש מדומה"

(שו"ת שבט הלוי חלק א' בהקדמה)

ב. "ופשוט אצלי כי פאות נכריות המודרנים בזמן הזה (בשנת תשל"ג) הם בגדר עוברת על דת יהודית לצאת כן ברחובות קריה בלי כיסוי ראש, והא ראייה שאינו דת יהודית דהא גם הגויות בזמן הזה הולכות כן לשם נוי שלהם, אם כן מה דת יהודית בזה, ונתקיים בדרך מליצה פאה- נכרית"

(שו"ת שבט הלוי חלק ב' בהקדמה אות כ"ה)

ג. " והוא פשוט מאוד לכל בר בי רב, ומה נואלו ומגועלים אלה מבנות ישראל אשר תחת המסווה של פאה נכרית הולכות פרועות וסתורות ראש כהריקות ופחוזות ביותר, ואם אמרו טפח ושער באישה ערוה, דבר זה הוא ק"ו בן ק"ו"

(שבט הלוי דרשות חלק א' עמ' קמ"ב)

3. מרן הגר"נ קרליץ זצ"ל:

"ואשרי מי שמדקדקת בצניעותה לכסות את ראשה לפי כל הדעות. בימינו, שיש פאות משער סינטטי-
אם ניכר שאינם משער טבעי, זה אינו בכלל איסור של פריעת ראש"

("חוט שני", אה"ע סי' כ"א ס"ב)

4. מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א:

"עוד פעם אחת, חמי (הגר"ש אלישיב זצ"ל) אמר שפאות שגורמות הרהור כמו שער טבעי, אינן בכלל ההיתר של הפרי מגדים"

(ספר "אלא ד' אמות", עמ' שי"ד, פרק פ"ו, ס"ג. הנהגת מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א מרשימות נכדו אי"ש שטיינמן)

5. הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א:

"ראוי להעיר... שהרבה פעמים העיקר אצלה בבחירת הפאה הוא שלא יהיה ניכר כפאה אלא שיהא נראה כשערותיה... והחתן הבן תורה נכשל בברכות לבטלה, ובאיסור פריצות, וחילול השם ר"ל שחוטא ומחטיא ותורתו לא מתקבלת... ובעיקר ההיתר לכסות הראש בפא"נ- ידוע שבשעתו התנגדו לזה גדולים ממדינות שונות... אבל כשיש בזה פריצות לכו"ע איכא בזה איסור חמור, והמכסה ראשה בפא"נ שיש בה פריצות הוי כאילו לא מכוסה כלל, ובעוה"ר הפירצה מתרחבת וגורמת להריסת חומת הצניעות וסילוק השכינה..."

(שו"ת תשובות והנהגות ח"ד סי' רצ"ד)

6. הגאון רבי מרדכי גרוס שליט"א:

"והא דהעיר באות י' דשרי ללבוש פאה נכרית הדומה לשערותיה ולא ניכר ההבדל, מדברי המשנה ברורה סימן ע"ה ס"ק ט"ו דשרי בשער של עצמה וכו"

תשובה: "לא הבנתי. שהרי ודאי בפאות של אותן זמן היה ניכר שאינן שערותיה. ורק כיום, מחמת שכלול המכונות וכו' אפשר לעשותם כשערות ממש, ובמראית עין כגון זה לכל הדעות לא הותר, מלבד שהוא

נוגד את דרכי הצניעות

(מתוך ספרו "אום אני חומה" ח"ב חידותם משתעשעות ס' קלט' אות ו')

שיחות מוקלטות ועדויות של תלמידיהם:

1. מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל:

א. "אף שיש חילוקי דעות אם אסור או מותר, אבל בודאי אם הולכים כמו פרוע ראש, כמו שאחרות הולכות, הרי הן עוברות על איסור גמור, זה ממש, זה אמת כמו ערוה. **העניין למעשה הוא אם הולכים עם פאה כמו מלפני מאה שנה בודאי שמותר, אפילו קצת יותר יפה, אבל שלא יהיה בעניין כמו שהולכים היום. כל אלה שהולכות היום זה נראה כמו שער לגמרי, זה ודאי איסור, את זה אף אחד לא התיר. האישה עם שער של היום זה ממש ערוה, זה נראה כמו שער ואין שום נפקא מינא ואין שום היתר של מי שהתיר פעם את הפאה הנכרית"**

השואל: "היא עוברת על דת יהודית? היא תצא בלא כתובה?"

הרב: "כן"

השואל: "כן?!"

הרב: "התרוץ הוא שהבעל מתנהג כמו שצריך, אבל אם גם הוא כמוה..."

השואל: "יהודי כשר צריך לגרש את אשתו אם הולכת עם פאה כזו?"

הרב: "הוא לא צריך לגרש אותה, הוא צריך להסביר לה שאסור ללכת כך"

(מתוך שיחתו בביהמ"ד "תפארת בחורים", ניתן לשמוע במס': 02-9945047-1-4 שלוחה 1)

ב. השואל: "כשהרב אומר מילה, העולם שומע את זה"

הרב: "אם רוצים שומעים, אם לא רוצים לא שומעים"

השואל: "לאחרונה הרב מחזק את הבי"ד וגם את הציבור שהעולם ישמע שצריכים לעצור את זה... קיבלתי טלפונים היום מרחובות, יש שם הרבה צרות, הרבה חולים... אם הציבור יתחזק בזה, יהיה חיזוק..."

הרב: "אבל הצרה של הפאות, איך אפשר לתקן את זה? זה כבר מושרש אצל גדולים וטובים... עם הפאות הזה **ממש פריצות שאין כמוהו**, ואינני יודע איך אתם יכולים לעקור את זה. זה התחיל מהגדולים, לא סתם ממאן דהו, **ראשי ישיבות, גדולים צדיקים, כולם נכשלים בזה...** מנגד צדקניות גם כן גמורות, גם האישה היא צדקנית. אבל זה! איך מתקנים את זה?"

(מתוך שיחתו המוקלטת. ניתן לשמוע במס': 02-9945047-1-4 שלוחה 1)

ג. "אמרתי לרבנו: "כל העולם רועש מדברי הסבא כנגד הפאות נכריות של ימינו, התקשרו נשים מודרניות לשאול.

אמר רבינו: "לא מדברים רק ממודרניות, **מדברים גם על הבני תורה... הולכות עם פאות ארוכות עד פה**

(והצביע על כתפיו)

שאלתי לרבנו: "האם הבעיה היא רק הפאות הארוכות?"

והשיב: "לא. כל המראה של זה, זה פריצות"

(ספר "מפי האיט", מאת נינו הגר"מ ישראלזון שליט"א. העיד ששמע מפיו בתשס"ט)

2. הגאון רבי משה מרדכי קארפ שליט"א בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל:

א. "ופעמים רבות אשר שמענו מרבינו הגדול הגרי"ש אלישיב זצ"ל אשר כאב ליבו בפירצה הדחוקה הנ"ל, וכמה עודד בנות ישראל לילך במטפחת באומרו שזהו בגדר "חלק", כי גם הפאות הישנות שנויות במחלוקת הפוסקים. וכאשר ראה בפירצת היתרי הפאות המתפשטות לצדדים וכדומה גדר בעדם מלבוא בקהל יחד עם שאר גדולי ישראל זיע"א, ומאז עד היום היצה"ר לא נח במיני פאות שונות ומשונות, הצד השווה שבהם לעורר יצה"ר ולהחטיא את בחורי ישראל... ואשרי מי שיגדור עצמו בזה ולא יתן לפאות של זמנינו להכנס לביתו וכמו שעוררו במאמר הנ"ל, ובזכות זאת יזכו לבנים ת"ח וצדיקים..."

(מתוך מכתבו מצולם בחוברת "סגולה מכל העמים עמ' 43)

ב. "הנה בפאות המצויות בימינו... כבר הצליחו המעצבים לעשות שהפאות היום, ואפילו הרגילות, ימשכו את העין יותר משער טבעי, וא"כ ודאי שיש לאוסרן משום פריצות"

(דבריו בהקדמה לקונטרס "פא"נ של זמנינו)

ג. דעת תורה ממרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, אדר תשנ"ו:

"נשים ספרדיות, אם מנהג אבותיהם בחו"ל היה ללבוש מטפחת, אזי אף הן חייבות לילך במטפחת ולא בפאה. ועל אף שאצלן לא היה מצוי פאה, ואפשר שאם היה מצוי פאה היו הולכים בה, מכל מקום כיון שבמציאות לא הלכו בפאה, ובפאה מצאנו מחלוקת הפוסקים, לפיכך קיים אצלן דין "אל תיטוש" שלא לילך בפאה. אך הוסיף הגרי"ש שצריך לברר היטב המנהג שהיה שם, כמו במרוקו וכדומה"

(ספר "דברי שלום", עמ' שמ"ו. תשובת הר' קארפ לשואל)

3. על הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל:

"מורי ורבי הגאון הגדול הרב בן ציון אבא שאול זצוק"ל אמר לנו שאף המתירים, האומרים שפאה נכרית הוי כיסוי - מודים שהפאות בימינו אינן צנועות ואסור לילך אתם ברחוב" (הר' בן ציון נפטר בשנת תשנ"ח. מקור זה נכתב קודם לכן)

(מתוך מכתב ברכה והמלצה של הרה"ג ר' פנחס מוסבי שליט"א לספר "שמחתי בישועתך")

4. הגה"צ ר' דן סגל שליט"א, בשם מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל:

"אלי באים ואומרים שיש להם נסיונות לא מחופשיים אלא מחרדים שהולכים באופן זה, שח"ו מושך את העיניים, נורא נוראות! בפרט אם זה עוד אשת איש, ד' ישמרנו, זה אש מכלה...הן בצורת הלבוש, הן בצורת כיסוי הראש, נורא נוראות!"

אני שמעתי מפי מורי ורבי, הרה"ג שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל, דיברתי איתו אז על כיסוי ראש, הוא

אמר: "אם לפני 50 שנה היתה באה אישה לירושלים עם פאה היו סוקלים אותה באבנים", והוא אמר: **"פאה של אז אפילו עיוור היה רואה שזה פאה, זה היה כמו קט"**. היום הוא אומר: "אני לא יודע אם הולכים עם כיסוי או בלי כיסוי", והוא הוסיף כך: **"אצלי זה מאוס מאוד"**

משל למה הדבר דומה, לאחד שאוכל בשר כשר ועושה כל השתדלות שיראה שזה טרף, היא מכסה את השער, ועושה כל השתדלות שיראה שזה לא מכוסה, נורא נוראות! **מי יש לו את הכתפיים הרחבות האלה? פריצות! מי יכול לקחת על ראשו את זה?!**

(מובא בקונטרס "מי ירפא לך" עמ' קע"ד, ניתן לשימוע במס': 02-9945047-02 שלוחה 4-1)

5. מרן הגרמ"י ליפקוביץ' זצ"ל:

"נכון שהיום לא הולכות הנשים בגילוי ראש, אבל גם כיסוי ראש אי אפשר לכנות את זה. אסון שכזה מחייב התעוררות עצומה, ומחייב בדק בית רציני"

(פורסם ביתד נאמן, יום ב' י"ח אדר תשנ"ח, משיחתו במוצש"ק פר' כי תשא, י"ז אדר. ומובא ב"סגולה מכל העמים" עמ' 37)

6. הגה"צ רבי סנדר ארלנר זצ"ל:

"ראוי מאוד לתקן הפירצה הגדולה בענייני יפוי פאה נכרית של היום שמעוררת הרהורי עבירה, והוא נגד רצון השם יתברך בהחלט, ונגד כל המכוון של כיסוי שער של אישה. האם נשים אלו חושבות שיהיו להם בנים צדיקים ות"ח שיזכו לכתרה של תורה, ע"י הליכה בשוק בפאה כזו המעוררת גירוי יצה"ר באופן נורא ומבהיל ה' ירחם... אין תימה שיש כ"כ הרבה בנים ובנות נושרים רח"ל, וכל זה בא מחמת איסור "מגרה יצה"ר" שהוא חמור מאוד וחייב בנידוי כדאיתא (בנידה י"ג) ואין לך דבר המגרה יצה"ר כמו פאות אלו"

(בהסכמתו לספר "דברי שלום")

מכתבים:

1. הגר"ש הלוי ואזנר זצ"ל

הגרמ"י ליפקוביץ' זצ"ל

הגר"נ קרליץ זצ"ל

כ"ק האדמו"ר בעל 'ישועות משה' מויד'ניץ זצ"ל

הגר"נ גשטטר זצ"ל

"ישמח ליבנו אשר שמענו שנשים קיבלו על עצמן לדקדק בצניעות, וחזרו למנהג ישראל מקדמת דנא לכסות ראשן במטפחת ולא בפאה נכרית... מה טוב ונאה דבר זה, וכמה גדר טהרה וגדר קדושה מתווסף בכך. ובפרט בעת הזאת אשר הפאות החדשות ברובן הגדול אינם לפי גדרי הצניעות"

(מתוך מכתבם מיום ט"ו טבת תשנ"ו, צילום המכתב מובא לקמן בחלק ז')

2. מרן הגר"נ קרליץ זצ"ל:

"באתי בזה לחזק ידי הנשים שהתחזקו לכסות ראשן בבגד ממש ולא בכיסוי העשוי משערות, אחרי שנתעוררו שאפשר להכשל בזה בכמה איסורים תמורים, וראויים לברכה, והלואי שירבו כמותן בישראל"

(מכתבו מאדר ב' תשס"ה, צילום המכתב מובא לקמן בחלק ז').

3. הגאון רבי שמואל אויערבאך זצ"ל:

א. "הן בעניי כבר פרסמתי מכבר בדבר הגדול והנשגב ביסוד קדושת וטהרת ישראל... וכבר העדתי עדות נאמנה אשר כן היה דעתו ורצונו של אאמו"ר גאון ישראל זללה"ה (מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל) אשר נשי ישראל יכסו ראשן במטפחת, וגם ראיתי בעיני **צערו הגדול של אאמו"ר זללה"ה על הפאה הנכרית שנתפשטה בקרב שלומי אמוני ישראל ד' ירחם**"

"בנות ישראל! חזקו ואימצו, ולא ליבוש מפני המלעיגים והמקררים. החזירו עטרת יופי הצניעות על ראשיכם, ותתברכו בשובע נחת דקדושה מבניכם ובנותיכם..." (על כיסוי במטפחת)

(מתוך מכתבו בסיוון תשס"ד, מצולם בחוברת "סגולה מכל העמים" - עמ' 44)

ב. "תחזקנה ידיכם וכל הנזהרים בזה **וילבשו על ראשם כמנהג מקדמת דנא ולא פאה נכרית**, שיזכו לרב ברכה והצלחה בכל..."

(מתוך מכתבו באדר תשס"ה)

4. הגאון רבי ר' עזריאל אויערבאך שליט"א:

"כבר התריעו על כך מרנן ורבנן ובכללם **מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל** (חמיו של הרב אויערבאך) **על הפאות הנ"ל (התנועתיות - המובאות בדברי הרב דינר בהמשך) ועל הארוכות**. וגם אאמו"ר מרן זלה"ה (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל) כאב את כאבו **על סוגי הפאות הנ"ל... והיה מחניך קדוש**"

(מתוך מכתבו בתשרי תשע"ד מצולם בחוברת "סגולה מכל העמים עמ' 11)

5. הגאון רבי אליעזר הלוי דינר שליט"א:

"... הנה המבוגרים שבינינו בודאי זוכרים כיצד היתה נראית צורת הפאות שהלכו בעבר, לפני שלושים וארבעים שנה, שהיו השערות יציבות ועומדות במקומם כמקשה אחת, ולא כצורת הפאות שהולכים בהן היום, **שהשערות מתפשטות להלן מן הראש ונעות ונדות, אשר פאות כאלו מנוגדות לצניעות, גם כשאין ארוכות**, ואינן מבטאות כלל רצון לכסות את הראש, וברור שפאות אלו לא שערום אבותינו ורבותינו, **ולא בכזאת נהגו אצל גדולי ישראל שהלכו נשותיהם בפאה...**"

(מתוך מכתבו בתשרי תשע"ד מצולם בחוברת "סגולה מכל העמים עמ' 11)

שיחות:

1. הגה"צ ר' שלום שבדרון זצ"ל:

א. "קיבלתי הקונטרס וישר כחכם כי **המגפה הזאת ר"ל של פאות נכריות בזה הזמן זה נורא למאוד**"

(בהסכמתו לספר "דת משה וישראל" משנת תשל"ו)

ב. "מורי ורבותי, אני אספר לכם סיפור אמיתי על מעשה שהיה, וזה לא עובדה אחת אלא כבר שמעתי כמה וכמה עובדות: לפני כ-25 שנה באה לביתי אישה אחת ודברה עם אשתי שעה, שעתיים ושלוש, כמדומה שזה היה ארבע שעות. אני ישבתי ולמדתי, אבל חשבתי, אחת מדברת כבר 4 שעות פה, לא

נתנו לה שום דבר אכילה ולא שתיה. אמרתי לאשתי: אולי תתני לבחורה הזאת קצת לשתות, לאכול, אז היא שמעה את זה ואמרה "לא, אני הולכת לביתי". אוי ואבוי, מה פירוש לביתי? היה לה בעל, אז סוף סוף ראיתי שיש לה בעל, אז למה היא נראית כמו בחורה? נו, אתם מבינים את התשובה...

וכי זה צחוק?! זה לא צחוק! רוצות להיראות כבחורה, הרצון הזה הוא טרייף! טריפה! התורה אמרה "ופרע את ראש האישה" עושים לה בזיונות לסוטה, מהבזיונות שעושים לה פורעים את ראשה, והיא... האשת ת"ח רוצה להיראות כמו סוטה! ...כמו בחורה, או יותר נכון לומר כאישה שהולכת פרועת ראש. לא, זה לא פאה, זה נראה כמו גילוי ראש "ופרע ראש האישה" נו, מהדרין מן המהדרין וכו'

טפשה שכמותך, איך יכול להיות שבזה ימצא יראת שמיים?! שבזה ימצא קדושה?! איך יכול להיות?!

זה מחלוקת גדולה בכלל אם מותר לאישה ללכת בראש פא"נ או לא, נאמר שהיא פוסקת הלכה כהמתירין, אבל האם כך התיירו המתירין?! ללכת בפאה כאילו זה לא פאה?! וחוץ מזה שיש 24 גדולי ישראל שהם אוסרים. הסבא שלי, הגאון הגדול הרב מבראז'ן (זצוק"ל) פוסק שאסור לברך ברכה כנגד פא"נ... נאמר כן, מותר מותר, אבל ככה?! פא"נ שיראה כמו בחורה?? זו חציפות יוצאת מן הכלל!

מי יכול להראות לי שיש פסק הלכה ממישהו מדורי דורות עד הדור הזה, להראות לי איזה למדן, אחד שיביא פסק כזה שמותר ללכת בראש פא"נ להיראות כמו בחורה. חוצפה! והנה האישה הזאת עומדת בערב שבת ומדליקה נרות, וקודם הדלקת נרות היא אומרת תפילה להקב"ה...אוי גיעוולד, הרי התפילה שלה תועבה! "מסיר אוזנו משמוע תורה גם תפילתו תועבה" ... הקב"ה יקבל תפילה כזאת? בודאי לא..."

(מתוך שיחתו המוקלטת. ניתן לשמוע במס': 02-9945047-1-4)

2. מרן הגר"ש הלוי ואזנר זצ"ל:

"מה מועילה המזוזה הכשרה ששומרת דלתות ישראל, אם הטומאה נכנסת גם בבית סגור. אם זה התלבושת הפרוצה שנלקחה כידוע מהירודים שבאומות, וכל אופנה כידוע מקורה בשאל תחתית של הגיהנום. אם זה הפאות נכריות... בתקופתנו אנו, אנחנו עדים לתופעה הכאובה: רוצים להיות בן תורה וגם מודרני יחד... אבל לדאבוננו ולצערנו האשה הזאת בוחרת בהסכמת הבעל להיות מודרנית בתלבושת קצרה... בצורת הלבוש כבגרועים שבאומות, וכן כיסוי הראש והשייטל המודרני שאין בינו לגילוי ראש ולא כלום... כיסוי הראש של האישה צריך להיות באופן צנוע ביותר, בבתים רבים ואצל נשים רבות נהפך להצגה מודרנית באורכו ובצורתו, והאישה הזאת לא נראית כלל כאשת בן תורה ולא נראית כאישה חרדית, אלא כאחת השחקניות מהרחוב התחתון... בלתי אפשרי שאם בישראל תגדל דורות אם לא תעשה מה שמיוחס לטבע הקדושה של בת ישראל והוא מטעמי צניעות, כמו שאמרו חז"ל "שער באישה ערווה" אבל איזה זיוף הוא זה שמכסים השערות בפאה נכרית כזאת שעוד מגרה היצרים יותר מהשערות עצמם, איזה זיוף הוא זה, והם ביודעים ואולי בלא יודעים חוטאים ומחטיאים אחרים, מכניסים את הרחוב ואת הסביבה ללאו החמור של ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם"

(מתוך הקלטה בכנס הרבבות בב"ב, תשנ"ג- לפני כ-27 שנה. ניתן לשמוע במס': 02-9945047-1-4)

3. הגאון רבי יהודה ליס שליט"א (מו"צ בבי"ד חניכי הישיבות וחבר בד"ץ "הדרת קודש"):

א. "והנה מי שרוצה באמת לדעת רצון ד' ללא כחל ושרק, אומרים לו ככל הנ"ל, שכל קישוט העשוי

לאחרים אין לו שום היתר, אך אפילו אי נימא דתלך בבית ובחוץ בשווה, מה באמת מותר בחוץ שלא יהיה מכשול, ע"ז נאמר **דכל שהתירו רבותינו בפא"נ זהו בפאה כמו שהלכו בדור העבר**, וכמו שהולכות עתה המבוגרות, **שהשער צמוד לראש ואינו נמשך למטה**, ואפילו אם מעט יורד מ"מ **אינו נע ונד לצדדים מפני רכותו**. ויש לדעת בבירור שכל פאה שהשער נע ונד ומתנופף ברוח וכו', כל זה בגדר שבור החבית ושמור יינה, והוא בכלל פסיק רישיה ולא ימות, לענין מכשול..."

(מדבריו בהיכל כולל חזו"א, מוצט"ק בשלח תשע"ג, ומובא ב"סגולה מכל העמים" עמ' 24)

ב. "הנה באמת כל אחד יודע בעצמו **שלא נתכוונו המתירים לאלו של היום, שאין ביניהם לגילוי הראש ולא כלום...** דגם המתירים לא נתכוונו כלל לאלו שמושכים העיניים, וכל אחת ואחת יודעת המטרה, ומתעלמים מזה, ויענשו על זה, כמש"כ רבנו יונה, על כל מה שנכשלו אנשים על ידה. והיה מקום לעמוד ולזעוק, **אין שום פאה כשרה מפאות שהולכות כיום נשים צעירות, וכל המדידות הנעשות אם מגיע עד כאן או כאן זה רק תירוצים להרגיע המצפון**. ודורנו בונה את יהדותו לפי יחסית לזה או לזה... וצריך לצעוק קבל עם ועדה- אין יחסית! יש רק תורה כנתינתה ותו לא... **השטן מרקד בין קרנם של ת"ח ובעלי הלכה שח"ו אסור לצאת כנגד זה...** את זה בשום אופן לא יוותר היצה"ר. זהו מבצרו שיאחז בו בכל כוחו רח"ל"

(מכתבו, מובא בחוברת "סגולה מכל העמים", עמ' 51-52)

עוד ראינו לנכון להביא כאן את דבריו של **אחד מתלמידי המובהקים של מרן החזו"א:**

הג"ר משה יהושע לנדא זצ"ל:

"נפלאות בעינינו הפלא ופלא על רבים משומרי תורה ובהם ת"ח מובהקים המדקדקים במצוות בתכלית הדקדוק... ובכל זאת הם מעלימים עין מדבר זה הנוגע לדת משה ויהודית, כאילו לא היה על היתר זה מערערין מגדולי הפוסקין בדור העבר, ולדעת הרבה מהם **נשותיהם עוברות על איסור דאורייתא או דרבנן**, ואיך לא עלה בדעתם לחשוב **שמא פאה נכרית הזאת של האופנה החדשה אינה בכלל זו המותרת לדעת המקילין...**

נביא בקונטרס זה את דברי גדולי הפוסקים... אף המתירין לא נתכוונו לפאה נכרית דהיום... ולכן אך רמיה (רמאות) היא לסמוך בכגון דא על מה שראו או שמעו שנהגו בפאה בבית אחדים מגאוני וצדיקי הדור הקודם"

(בהקדמתו לספר "דת יהודית כהלכתה")

לסיום פרק זה נביא את דברי מייסד הסמינר:

ה' יוסף אברהם וולף זצ"ל (מייסד הסמינר בב"ב):

א. "בודאי משובחת הנהגת כמו הנשים הצדקניות של הדורות שעברו, ומכסה את שערותיה כליל בלי פאה. אבל אם משתמשים בהיתר הפאות, לא הותרה בזה כל צורה שהיא"

ב. "כמה פעמים כבר רעם רבה של זכרון מאיר, הרב המפורסם בתורתו, הרב ואזנר שליט"א על צורה כ"כ בלתי צנועה של פאות נכריות. אין לי לבחור בביטוי חמור יותר, אבל המשכיל יבין"

(ספר התקופה ובעיותיה, ח"ד, עמ' רז')

חלק ז' פאה נכרית - הלכה למעשה

לאור דברי גדולי ישראל, המובאים בחלק הקודם, ניתן לראות כי גם לפי דעת המקילים, הסומכים על היתר שימוש בפאה נכרית ברשות הרבים, אין היתר לצאת בפאה הנראית או דומה כלל לשער טבעי, דהיינו שער של בחורה ממוצעת. אלא על הפאה להראות כחפץ המכסה את השער, ללא משיכת עין שיש בשער טבעי.

ישנם שלא מכירים את פסקי ההלכה וסבורים כי "פאה כשרה" בימינו נמדדת באורכה בלבד. אך גדולי ההוראה מעולם לא ציינו את נושא האורך כתנאי יחיד לכשרות הפאה.

בחלק זה נוכל לראות כי בעקבות שינוי בצורת הפאות, ממה שראינו בתמונה משנת תשל"א (עמ' 30. בה הפאות היו נראות כמקשה אחת על מקום הקרקפת בלבד), החלו גדולי ישראל למחות בכל פרצה ופרצה שהתחדשה מאז.

להלן המכתבים והתקנונים שפורסמו ע"י גדולי ישראל:

המכתב הראשון המובא לפנינו, נכתב בשנת תשל"ה, לפני כ-46 שנה, עליו חתומים:

מרן הגר"ש וואזנר זצ"ל,

הגר"ר בנימין יהושוע זילבר זצ"ל,

האדמו"ר מביאלא, האדמו"ר מגור,

האדמו"ר מוויזניץ,

האדמו"ר מלעלוב,

האדמו"ר מספינקא,

ורבנים נוספים.

כבר על פאות דאז כותבים גדולי ישראל במכתבם, כי **"כבר אין היכר בין נשואה לפנויה"** וכי **"בכגון זה אין שום היתר"**. ניתן לעיין במכתב בעמוד הבא.

להלן המכתב המקורי:

ממעם רבותינו הגאונים הצדיקים
קריאה אל בנות ישראל

בסיד אלול תשל"ה

היות כי בעוה"ר נפרץ באחרונה שנשים נשואות לובשות **פיאה נכרית הדומה ממש לשיער**, מינים ממינים שונים לא שערום אבותינו, עד שנראין כפרועות ראש ח"ו - הרינו רואים חובה לעצמנו להודיע דעת תורתנו הקדושה **כי הדבר אסור מדינא**. שאף במקומות שנהגו היתר בפיאה נכרית, לא עלתה על הדעת פיאות נכריות כאלו העשויות כדרך הפרוצות ח"ו. עד שאין היכר בין נשואה לפנויה. ועבירה גוררת עבירה **ובכגון זה אין שום היתר**.

ועוד זאת - בדורנו כאשר מחיצת כרם בית ישראל נפרצה, וגדרי הצניעות נהרסו באופן מבהיל, וכל יום קלקלתו מרובה מחבירו על ידי חורשי מזימות ההשחתה, מן השפלים ביותר - חובתנו כפולה לעשות משמרת למשמרת כנגד המשחיתים, לעמוד בפרץ ולהעמיד הדת על תילה. ולכן חייב כל הירא את דבר ה' וחס על כבוד קונו וכבוד תורתו הקדושה המחולל, ואשר לבו כואב וחרד על קיומם של יסודות הקדושה של עם ישראל, **להקפיד כנ"ל, ומכל שכן שלא לצאת בשום פיאה נכרית אלא בכיסוי כראוי על הפיאה הנכרית**. (ואין ללמוד מזה שום הוראת היתר לבנות ישראל הכשרות ולמשפחות הקדושות אשר מאז ומעולם לא נהגו היתר בכל אלו כלל, ואל תמוש תורת אמן, כתיב).

וכמו כן לדקדק בכל פרטי המלבושים שיהיו בצניעות ובהתאפקות, באופן ובצורה שאינם מעוררים תשומת לב. וכדרכן של אמותינו הטהורות מאז ומעולם. וחלילה להגדר בזה אחר הנהגתם של הגרועים שבאומות.

ולעומת זאת הבטיחנו רבותינו ז"ל, כי האשה הכשרה אשר הצניעות היא עדייה ותפארתה, זוכה לבנים מהוגנים אהובים למטה ונחמדים למעלה, כשתילי זיתים סביב לשולחנה, וכאמרם גבי קמחית שהיו לה שבעה בנים וזכתה שכולם שמשו בכהונה גדולה, בגלל צניעות יתירה שהיתה בה.

הש"ת יראה בעניינו וירחם במהרה על שארית פליטת עמו בית ישראל. ועינינו תחזינה בהרמת קרן התורה וקרן ישראל ברחמים מרובים כביאת גואל צדק בב"א.

האדמו"ר מלעזוב הק"י נחמן כהנא האדמו"ר מספינקא נתן נטעמנטו אב"ד ור"ם פנים מאירוח בני ברק שמואל הלוי וואזנר אב"ד זכרון מאיר בני ברק	(בסדר א' ב') יצחק צבי ברשיי בערנפסלד האדמו"ר חוה חיים סופר יצחק שלמה אונגער אב"ד חוה חיים סופר בני ברק ישראל אלטר האדמו"ר מעור הק"י משה יהושע בה"צ מוהר"ם זצנ"ה האדמו"ר מויז'ניץ	בנימין יהושע זילבר בני ברק ישראל אדלער אב"ד מארדא הק"י יוחנן בהנמרה"ם סופר אב"ד ערנדי יחיאל יהושע בן לאדמו"ר זצוקללה"ה מביאלא

כ- 12 שנים מאוחר יותר, **בשנת תשמ"ז**, עם המשך ההתדרדרות במכשול הפאות הנכריות, מפרסמים גדולי ישראל מכתב בשם "קריאה נאמנה" בו הם מגלים את דעתם, דעת תורה, שאסור לחבוש פאות המתפשטות לצדדים (תנועתיות).

הגר"מ גרוס שליט"א, שדיבר אז בכנס לפאניות, העיד על דעתו של מרן **הגרש"ז אויערבאך זצ"ל**, בזה הלשון:

"כשדיברתי עם מורי ורבי הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך שליט"א, הייתן צריכות לראות באיזה התלהבות הוא דיבר, ובאיזה בהירות ברור לו שהפאות האלה אסורות. וכן מורי ורבי הגאון ר' **שמואל וואזנר** כולו היה חרדה לדבר הזה"

(עיתון "המודיע" יום ו' י"א ניסן תשמ"ז, מדור 'הבית שלנו', מובא ב"סגולה מכל העמים" עמ' 12)

על מכתב זה חתומים: **הגר"ש הלוי ואזנר זצ"ל, הגר"נ קרליץ זצ"ל** ורבנים נוספים.

אליהם הצטרפו: **הגרו"ש אלישיב זצ"ל, הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, הגר"ח פ' שיינברג זצ"ל, הגרא"ל שטיינמן זצ"ל, הגר"י צדקה זצ"ל והגר"צ אבא שאול זצ"ל.**

בסייד עהייק בני ברק תשמ"ז

קריאה נאמנה

ואזהרה גדולה לנושי ישראל הכשרות

מורשת היא לקהלת יעקב חובת שמירת הצניעות וזהירות בה בכל גדריה. וכידוע מכל גדולי וצדיקי הדורות ז"ע"א וממרן החפץ חיים ז"ע"א בספרו "גדר עולם" גודל הסכנה והמכשולים בבית ומחוצה לה הכרוכים בזה.

ולכן אנו פונים בקריאתנו קריאה קדושה, בדבר המספחת אשר פשטה בעוה"י לצערנו ולדאבון לבם של כל שלומי אמוני ישראל, ואף ברבים מבני תורה המדקדקים בקלה כבחמורה מחוסר ידיעתנו, והיא - סוגי הפאות הארוכות למיניהן והפרועות המתפשטות לצדדים ומי"ב, וגם הם גרועים מגדר נבל ברשות התורה.

בקשתינו ואזהרתנו: הפסיקו לילך בסוגי הפאות הנ"ל בכל זמן ובין בשבתות ובין בימות החול ובכל מאורע ואף לשמחת חתונה וכו"מ ואף ההולכות בכובע וכיו"ב על הפאה אין מתיר כלל לילך בסוגי הפאות הנ"ל.

והחנוניות הם בכלל האיסור למכור פאות אלו *

וראי לכל אשה למחות למי שממשיכה ללכת בזה, ולהוכיח על דרך הרעה, וכל אשה תשמור דברי הצניעות **מקובל בביתה מדור דור בלי שום פריצות גדר.**

ובזכות קיום מנהגי הצניעות שבכל דור ודור יזכו לדור ישרינו יבורך לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות ולהתבדך בטיפע של פרנסה ובריאות וכל טוב סלה.

וע"ז באעה"ח

שמואל הלוי ואזנר האב"ד הר"מ וברן סאיד כ"ג יחזק שלמה אזנר נתן געשמאנר אב"ד ק"ה אב"ד כ"ג אב"ד הר"מ חיים כ"ג אב"ד הר"מ חיים כ"ג	נשים קרליץ פנחס שיינברג דוד ערם מכלוף פויטמא שלמה פחמנד חיים פנחס שיינברג בן-ציון אבא שאול

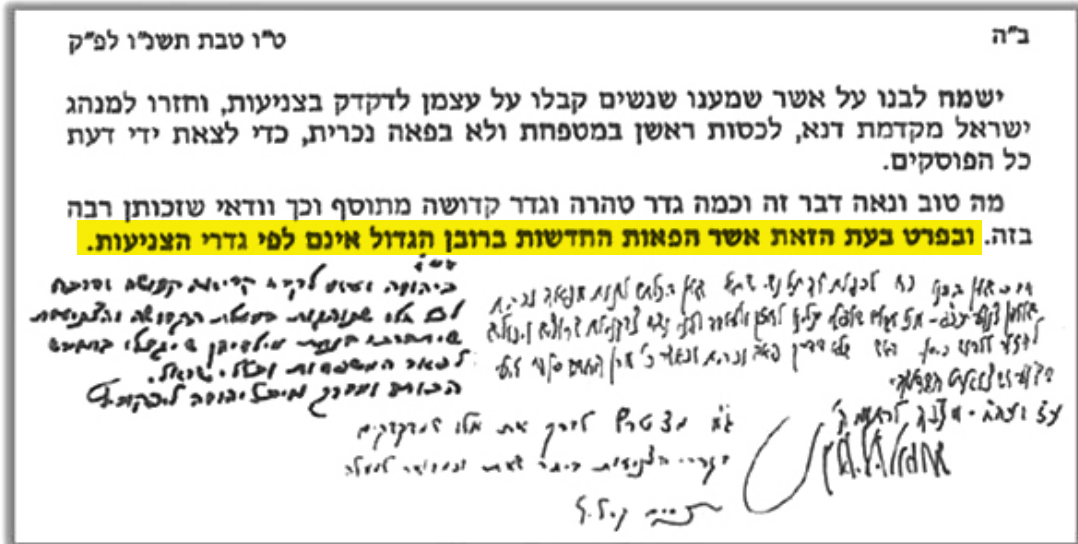
* ועדת נשים המונחה ע"י הרבנים שליט"א תפקח על הפיאות בחנויות הנ"ל, ולפטול כל פאה שצורתה מנוגדת לדרכי הצניעות.

בסייד, אדר תשמ"ז ירושלים עהייק ת"י

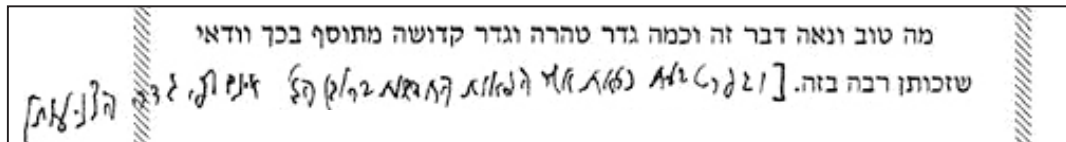
גם אנו מצטרפים לקריאת הגאונים שליט"א, ומפרסמים דעתנו כי אין לאשה לילך מחוץ לביתה בפאות ארוכות והפרועות והמתפשטות לצדדים, אשר מנוגדות לדרכי הצניעות. וחזקה על בנות ישראל הכשרות, כי יקפידו ויזהרו בכך לשמור כהלכה על גדרי חומת הצניעות. ובשכר נשים צדקניות נשע תשועת עולמים וע"ז באעה"ח

יוסף שלי אלישיב א.י.ל. שטיינמן -	שלמה זלמן אויערבאך יהודה צדקה	חיים פנחס שיינברג בן-ציון אבא שאול

כתשע שנים לאחר מכן, בחודש **טבת תשנ"ו**, פרסמו גדולי ישראל מכתב נוסף, עליו חתמו: **הגר"ש ואזנר זצ"ל, הגרמ"י ליפקוביץ' זצ"ל, הגר"נ קרליץ זצ"ל**, ורבנים נוספים:

הנוסח: "ובפרט בעת הזאת, אשר פאות החדשות ברובן הגדול אינן לפי גדרי הצניעות" נוסף ע"י מרן הגר"ש ואזנר זצ"ל בכתב ידו, לאחר שהמכתב כבר היה מוכן:

כמה חודשים לאחר מכן, בכ"ה אייר תשנ"ו, כתב הגר"מ מרדכי גרוס שליט"א מכתב לרה"ג משה שאול קליין שליט"א, וז"ל בתוך דבריו:

"דכפי שאומרים מוכרי הפאות וקוניהם, כי כיום צורת הפאות כפי מתכונתו, ללא סטיה מהתקנות שנכתבו, **לא מצוי כלל אלא כחמש או עשר אחוז**, וגם המצוי נראה על אישה צעירה כאישה מבוגרת וכיו"ב מטענות דומות"

(המכתב נדפס בחלקו בספרו "אום אני חומה" ח"ב חלק ח"מ ס' שמה עמ' תצ"ט- תק)

לפי עדות זו, ניתן לראות כי **בשנת תשנ"ו, רובן המכריע של הפאות, לפחות 90%, לא עמדו בכללים שהורו גדולי ישראל בשנת תשמ"ז.**

והנה, הגר"מ גרוס שליט"א, בהמשך מכתבו, שולח שאלה לגדולי הדור, האם מחמת כן יש להסיר דברים מסויימים מההוראות שניתנו בתשמ"ז, כדי שלכה"פ שאר הדברים יתקבלו ברוב הציבור, או שלמרות המצב, יש להמשיך ולהורות כבשנת תשמ"ז, כלשונו: **במכתבו לעיל**

“או דילמא אין אחריות זו עליהם וסגי במתי מעט שהוא הפרט ינהגו כדת של תורה”
ואכן, יומיים לאחר מכן, ביום **כ”ז אייר תשנ”ו**, **מרן הגר”ש וואזנר זצ”ל ומרן הגר”נ קרליץ זצ”ל**, חתמו
שוב על מכתב המורה כי יש להקפיד על צניעות הפאות וכפי שפורטו הלכותיהן בתקנון “שיתי לבך
למסילה”. (מובא בעמוד הבא)

מרן הגר”ש וואזנר זצוק”ל אף הוסיף בכתב ידו בזו הלשון:

“תקנות הנ”ל הן פשוטות ע”פ הלכה, ואת הפרטים מסרנו לרבנים חשובים”.

מצות כיסוי הראש

הדבר ברור שמצוות כיסוי הראש, נתנה לאשה הנשואה כדי להוסיף על צניעותה יותר מן הפנייה, ולכן יש להקפיד על הפאות שיהיו מה שיותר צנועות, ופירוט הלכותיהן פורסם בתקנון "שיתי לבך למסילה".

ובאופן כללי יש לדעת, שפאות שהאשה נראית בהם כלא נשואה, או שהן מרשכות את העין בצורתן ובעיצובן, כדוגמת פאות ארוכות או פרועות או מתפשטות לתוך הפנים, מנוגדות לתורה ולהלכות הצניעות, וזהו ההפך ממטרת כיסוי הראש.

והיות שאי אפשר לפרט את כל הפרטים בכתב, לכן בכל ספק יש לברר אצל ועדת נשים העוסקות בענין (שע"י ארגון "משמרת החיים" שבפיקוחנו), שיבדקו את הפאה אם היא דומה לדוגמאות (הנמצאות תחת ידם), שעברו עליהם הרבנים שליט"א, ושנאסרו על ידם.

הוא גם איי תתן תפילין על ראשך ואל תשכחן
 ואל תשכחן תפילין על ראשך ואל תשכחן
 ואל תשכחן תפילין על ראשך ואל תשכחן
 ואל תשכחן תפילין על ראשך ואל תשכחן
 ואל תשכחן תפילין על ראשך ואל תשכחן
 ואל תשכחן תפילין על ראשך ואל תשכחן

יד. קטן נכתב הרבנים. והענין. פרסם בענין רבם בעניןם והחידושים וכו'.

אין לאשה לילך מחוץ לביתה בפאות הארוכות והפרועות והמתפשטות לצדדים, אשר מנוגדות לדרכי הצניעות וגם הם גרועות מגדר ובל ברשות התורה

ואף ההולכות בכובע וכיו"ב על המראה אין מתיר כלל לילך בסוגי המראות הנ"ל.

וסף שלי אלישיב שלמה זלמן אויערבאך חיים פנחס שיינברג א.ל. שטיינמן יהודה צדקה בן ציון אבא שאול

שיתי לבך למסילה סוגי הפאות שלא תחבוסנה בנות ישראל

1. פאה ארוכה (מאזר - לא יותר מחוליית הצוואר העליונה. בצדדים - עד תחתית האוזן ולא יותר).
2. פאה במראה שיער טבעי שע"י זה נראית האשה כלא נשואה (מטרת: חפני כגון: 'יבחי על הפך' וכו'), הקשטות, הסרטים וסיכות הנוי שמנוחם על הפאה שתראה האשה כמו בשעת הטבעי וכלא נשואה).
3. שערות הפאה המתפשטות לצדדים בתנועות ראש ומשב רוח או נכנסות לפני ומכסות אותן בחלקן (וחו שער סתור שאינו מדרך הצניעות, וכמייכ תנועות הפאה בהתכופות ומשב רוח משווה לה מראה טבעי).
4. פאה במראה רטוב או מראה פרוע או במראה מקורזל מאד (דוגמאות אלו מושכות את העין מאד).
5. שינוי בולט בין צדדי הפאה (בגובה השיער, באורך, ברוחב וכדו') וכן פאה מנופחת ומרובת שיער (וכן גל מוגבה, מני עד העיניים, וכדומה - מושך העין מאד).
6. פאה ששערה אסוף, כגון: קוקו, צמה, קוקו שקר וכדו' (אשה נשואה החולכת בשיער אסוף או שבולט מאד להסתכל או שנראית בו כלא נשואה הפך ממטרת הכיסוי. גם מתגלגלת בהן שערותיה לחוץ מחמת האיטוף).
7. פאות קצרות וקצוצות מאד כחסיקות בן.
8. פאה שצבעה בולט (כגון בלונדין), צריך הקפדה יתירה על צניעותה.

גם החובשות לובע (נענע בצבעו ובצורתו) וכיו"ב על הפאה אסורות בחבישות הפאות הנ"ל
 בכלל האיסור גם גם מכירונן וסירוקן של פאות אלו.
 ההוראות הנ"ל מחייבות כל בת מישראל ואינן ענין של חומרה בלבד, על מן חובה לבחון היטב היטב את כשרות הכיסוי.

'איש את רעהו יעזרו ולאחי יאמר חזק'
 ע"ם הודאת הרבנים הגאונים

הגרי"ש אלישיב, הגרי"ש אויערבך, הגרי"ש ואזר, הגרי"ש קרליץ, הגרי"ש זילברשטיין, הגרי"ש רויטמן הגרי"ש בעדני, הגרי"ש לוריא

- הערות:
1. כתב המייב (פי עה ט"ק יד) שראוי לנהוג כוה"ק, ולכן צריכות הנשים לשים לב גם בביתן לקצוצות שיער היחטאות מהפאה. הדבר מני מאד במיוחד במאות, משום שקשה להבחין בין שיער הפאה לשערותיה.
  2. על הבנות להקפיד על תסרוקות צנועה ולא סתורה ובלוטת כני"ל.
  3. למותר לציין שאסור לנשים ולבנות ללכת לקסר.

את תוכן התקנון ניתן לראות גם במכתב הנ"ל, שפורסם ע"י ארגון "משמרת החיים" בנשיאות מרן הגר"ש וואזנר זצ"ל ומרן הגר"נ קרליץ זצ"ל:

בשורות הבאות נכתוב בלעזרה את סוגי הפאות המותרות ואת האסורות הנוגדות את האצניות:

3. שיער סמור:

הוכרנו שמתפקדת הכיסוי להסתר את הויפי המיוחד של השיער, אשר מושך את העין והלב (ראו בהל' אס הבל אס התפילה נגיבת ע"י שיער שול' או ע"י פאה תורמת ריחוד והשקלה).

וכתב הגר"ש' ר' ואונר (בהקדמה לח"א מספד' שבס' הלוי):

אשר עצם הסתירה (הפאות) הוא דבר פגום כדודע, גם אצל הננות הקפידו בכל הדרות לאסוף את השיער לאחור באופן צנוע - ומכל שכן על הנשים להקפיד שלא יתנועע שיער הפאה כשיער סמור - אשר מושך את הלב להפזר.

א שיער ארוך מאחור - העובר את ותוליה העליונה בצוואר ויורד על הכתפיים - תשי"ס מס' 15.

ב פאה ששערה מתעופף ואינו יציב כגוש, כגון: כגזי' לקרה' אשר שערו יורד בצדי הראש על הלחיים, ומתפזר בתנועות הראש - תשי"ס מס' 14, 13, 8.

גם ההלכה בכסוי על הפאה חייבת להקפיד על הפרטים הנ"ל, תשי"ס מס' 15. מסדקת הנת חייבת להיות שקטה ומסודרת לא פדועה ולא מפורחת (לא נכנסת לפניס וכדו') ושיער ארוך המגיע לתפיים - חובה לאספו מאחור.

2. נאות כלל נשואה:

א. כאמור הליסוי הוא סימן היכר לנשואה, וע"כ פשוט שאם הוא כחיקי מסדקת הננות כגון: שיער אסור, קיקי, קיקו שקי, קשתות וסרטים - תשי"ס מס' 12, 11, 10, 9.

הוא נוגד לגמרי את הצניעות (ראו מעורר שאהל מודע אשת נשואה תפנה להראות כפי שמתפשת שדוד' 17).

מלבד זאת, בעיצובים האסופים מתגלה שיער האשה בצדדים וסאות.

ב פאה במראה טבעי או משיער טבעי - אסורה! היות והאשה נראית כאינה נשואה או כהלכה בגילי ראש, ונורמת מראית עין דורדורה (כמבואר באחרונים, ש"ת שבס' מהרי"ל דיסקין, ש"ת משורת ש"י, ש"ת שבס' הלוי ועוד).

ולכן כאשר שיער הפאה מתעופף ונגמיש כשיער אמיתי תשי"ס מס' 14, 13.

א שלפאה מסדוקת טבעית, או סוגי פוני המטשטשים את היותה פאה תשי"ס מס' 12, 11, 10, 9. אין ללבושה! והיא היפך מטרם כסיס הראש.

היות והזיום נקבע שכליל הפאה) רכות מאר הפאות הנראות כשיער טבעי או הטבעיות בעצם, כתבו הגר"ש' ואונר ועוד גדולי דורדורה, שפאות כאלו חובה לכסותם בליסוי על דרב הפאה - תשי"ס מס' 16 - וכפי שפרסמו גדולי ישראל במכתבם, אילל תשל"ח.

גבולת הפאה:

1.

אורך מאחור: פאה לא תגע בכתף

החוליה של השדרה - תשי"ס מס' 2, 1.

העורף - כשהראש מכוסף בחזקה כלפי מטה - תשי"ס מס' 2, 1.

2. אורך בצדדים: השיער יוכל

לכסות את האוזן, אבל לא יכנס יותר לכיוון

הלחיים (ולא יכסת את הפנים, כי המצאות שיער על הפנים הוא פריצות בעצם) ולכן על שיער הפאה להיות יציב (כגוש) - תשי"ס מס' 4, 3.

פאות הנוגדות את הצניעות:

1. מסדוקת מושגת את חצוין: מסדוקת פאה בולטת - אסורה, כגון:

שיער מקורחל מאר או במראה פרוע - תשי"ס מס' 7, 8. או שהיא מצדדית יקמ ממיל תקמ מחמת, וב' תפסור רעו ליות גם את תפסורה) כגון שינוי בני צדדי

הפאה, או כשהיא מזכירה משהו, כגון שיער רטוב או כשהיא כיוצאת מהמקלות - תשי"ס מס' 5, 6. פאה שיש לשיער בה, גמירות או

שדאי נצבע לא שנונית - מושכת את העין ונוגדת את הצניעות.

כל ההלכות והציורים שבוך זה יסודם עפ"י הלכה צרופה והיו למראה עיניהם של רבותינו שליט"א - והורו לפרסמם ברבים. ימשיגת החיים - עדי לטהרה עדי התינוק והצניעות - בנשיאות הגר"ש ואונר הגר"נ קרליץ - תשנ"ג

מכאן רואים, שאיסור הפאות המתפשטות לצדדים, שפורסם בשנת תשמ"ז, וגדולי ישראל סרבו להשמיט מהתקנון, והיא הפרצה העיקרית שנפרצה בשנים שלאחר מכן, אין זה דבר התלוי בנוהג המקובל וברמת החריגות, אלא זהו דבר האסור מצד עצמו, ונשאר באיסורו גם אם רוב הציבור עובר עליו, וכדברי הרב וואזנר ששער סתור זהו "פריצותא ונלקח מהירודים שבאנושות". (דבריו בחלקו)

שמונה שנים לאחר מכן, בחודש סיון תשס"ד, הורה **מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל** לפרסם שוב ב"יתד נאמן" את ה"קריאה נאמנה" משנת תשמ"ז, בה נאסרו הפאות המתפשטות לצדדים, ושוב מבואר דעת גדולי ישראל, כי האיסור **נשאר בתוקפו, גם לאחר 17 שנה**, למרות שמאז הוא נפרץ כמעט לגמרי. אם בשנת תשנ"ו 90% לא עמדו בכללים, מובן מאילו שבשנת תשס"ד המצב היה פרוץ עוד יותר.

פורסם בי"ב סיון תשס"ד:

ע"פ בקשת מרן הגר"ש אלישיב שליט"א
אנו שבים ומפרסמים את הכרוז אותו פרסמנו בעבר רבותיו נבגים ולהבדלה שליט"א
לעודד נשות ישראל על גרדי הצניעות כלבוש הפאות

בסייד עיהייק בני ברק תשמ"ז

קריאה נאמנה
ואזהרה גדולה לנשי ישראל הכשרות

מורשת היא לקהלת יעקב חובת שמירת הצניעות וזהירות בה בכל גדריה. וכידוע מכל גדולי וצדיקי הדורות ז"ע"א וממרן החפץ חיים זיע"א בספרו "גדר עולם" גודל הסכנה והמכשולים בבית ומחוצה לה הכרוכים בזה.

ולכן אנו פונים בקריאתנו קריאה קדושה, בדבר המספחת אשר פשטה בעוה"ד לצערנו ולדאבון לבם של כל שלומי אמוני ישראל, ואף ברבים מבני תורה המדקדקים בקלה כבחמורה מחוסר ידיעתנו, והיא - סוגי הפאות הארוכות למיניהן והפרועות המתפשטים לצדדים ומי"ב, וגם הם גרועים מגדר נבל ברשות התורה.

בקשתינו ואזהרתינו: הפסיקו לילך בסוגי הפאות הנ"ל בכל זמן לבין בשבתות ובין בימות החול ובכל מאורע ואף לשמחת חתונה וכי"ם ואף ההולכות בכובע וכי"ב על הפאה אין מותר כלל לילך בסוגי הפאות הנ"ל.

והחנניות הם בכלל האיסור למכור פאות אלו *
וראוי לכל אשה למחות למי שמשיכה ללכת בזה, ולהוכיח על דרכן הרעה, וכל אשה תשמור גרדי הצניעות כמקובל בביתה מזור זור בלי שום פריצות גדר. ובזכות קיום מנהגי הצניעות שבכל דור ודור יזכו לדור ישרינו יבורך לראות בניס ובני בני עוסקים בתורה ובמצוות ולהתברך בנפץ של פרנסה ובריאות וכל טוב סלה.

ועייז באעהייח

שמואל הלוי ואזנר		נשים קרליץ	
ראב"ד ו"ם זכרון סווד כ"ב			
יצחק שלמה אזנר	נתן נעשפטר	יצחק צבי נרשי	נפתלי פנחס שיינר
אב"ד ו"ם תולס כ"ב	אב"ד ק"ת אב"ד כ"ב	אב"ד ו"ם תולס כ"ב	אב"ד ו"ם תולס כ"ב
משולם ירשא לוריא			
הספ"ד ק"ת ו"ת כ"ב			
שמואל זאב הלוי ראמה יערי שניכלב		חיים יחיאל חייטמן	
רב תולס ו"ם כ"ב		רב תולס ו"ם כ"ב	

• ועדת נשים המונחה עייז הרבנים שליט"א תקפח על הפאות בחנויות הנ"ל, ולפסול כל פאה שצורתה מנוגדת לדרכי הצניעות.

בסייד, אדר תשמ"ז ירושלים עיהייק ת"ו

גם אנו מצטרפים לקריאת הגאונים שליט"א, ומפרסמים דעתנו כי אין לאשה לילך מחוץ לביתה בפאות ארוכות והפרועות והמתפשטות לצדדים, אשר מנוגדות לדרכי הצניעות. וחזקה על בנות ישראל הכשרות, כי יקפידו ויזהרו בכך לשמור כהלכה על גרדי חומת הצניעות. ובשכר נשים צדקניות נושע תשועת עולמים

וע"ז באעהייח

יוסף של"ו אלישיב	שלמה זלמן אויערבאך	חיים פנחס שיינברג
א.י.ל. שפיינמן -	יהודה צדקה	בן-ציון אבא שאול

מדברים אלה ניתן ללמוד כי למרות שישנם כאלה שמחמת הקושי לקבל את הדברים, סוברים כי בעניינים אלה "הכל כמנהג המדינה" ואחרי שנפרץ הדבר, ופאה כזו כבר נפוצה גם בקרב נשים כשרות שוב אין לאוסרה. אך בדברי גדולי ישראל מבואר **שהאיסור עומד במקומו גם לאחר שנפרץ**, שכן מדובר על דברים שהם פריצות מצד עצמם, ולפאה מסוג זה אין דין של כיסוי הראש, כמובא בדבריהם.

כשנה לאחר מכן, פרסם מרן הגר"נ קרלין זצ"ל מכתב דומה. וזה לשונו:

"באתי בזה לחזק ידי הנשים שהתחזקו לכסות ראשן בבגד ממש, ולא בכיסוי העשוי משערות, **אחרי שנתעוררו שאפשר להכשל בזה בכמה איסורים חמורים**, וראויים לברכה והלואי שירבו כמותן בישראל".

להלן המכתב בכתב ידו:

הרב ש. י. נסים קרלין
רמת אהרן
רח' ר' מאיר 6, בני-ברק

בס"ד, יום שני, אדר ב' תשס"ב

באתי בזה לחזק ידי הנשים שנתחזקו לכסות ראשן בבגד ממש, ולא בכיסוי העשוי משערות, אחרי שנתעוררו שאפשר להכשל בזה בכמה איסורים חמורים, וראויים לברכה והלואי שירבו כמותן בישראל.

כשנתיים לאחר מכן, בשנת תשס"ז, התקיים כנס גדול לאברכים, באולמי תמיר בירושלים, בהשתתפות כל גדולי ישראל. החלטות הכנס סוכמו במכתב. להלן החלק המתייחס לפסק גדולי ישראל לעניין כיסוי הראש:

בס"ד

**כנס חיזוק והתעוררות במעמד מרגן ורבנן גדולי ישראל שליט"א
מוצש"ק פרשת "חיי שרה" תשס"ז**

החלטות הכנס

ד. על החובשות פאה נכרית להקפיד מאוד שלא תהיה ארוכה ולא בדגמים שבאסרו מקדמת דנא.

ה. יש להחזיר בחינוך הנשים והבנות גאוה במלבושי הצניעות ובהנהגותיה, בחינת "ויגבה לבו בדרכי ד'", וראוי לשבח את המוסיפות גדרים וסייגים בענין זה. מוסדות החינוך ישלבו לימוד הלכות אלו במערכת הלימודים.

ויהי רצון מלפני אבינו שבשמים שעל ידי התחזקות בגדרי הצניעות נזכה להשראת השכינה בישראל, ונזכה לשמוע קול שופר של משיח בב"א.

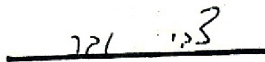
החלטות הכנס היו לעיני מרגן ורבנן גדולי ישראל שליט"א הגר"ש אלישיב, הגר"א"ל שטיינמן, הגר"מ"ל לפקוביץ, הגר"י שיינר, הגר"ש אייערבך, הגרנ"צ פינקל.

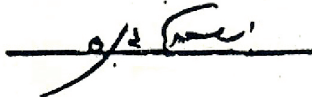
החותמים למען חיזוק הדת הרבנים הגאונים שליט"א

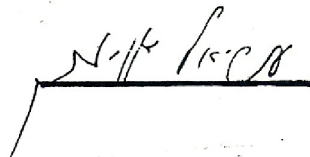
הרב צבי וובר שליט"א

הרב ישראל גנס שליט"א

הרב עזריאל אירבך שליט"א

נשים לב לסעיף ד':

"על החובשת פאה נכרית להקפיד מאוד, שלא תהא ארוכה,

ולא בדגמים שנאסרו מקדמת דנא" (משנים קודמות).

הרב ברוך שפירא שליט"א, ממייסדי "משמר התורה" הראה את המכתב, על החלטות הכנס, למרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל, לפני שנחתם. ומרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל הורה להוסיף את המילה מאוד לפני חתימתו. דהיינו, שלא משנה שמלפני שנים הדגמים השתנו מאוד, ואולי פאה מסויימת נחשבת לצנועה ביחס לרוב הפאות המצויות. גם אם הדבר נפרץ, אין זה מפחית מעוצמת המכשול, אם היא תואמת "דגמים שנאסרו מקדמת דנא".

מדוע נוסח התקנונים שהתפרסמו במהלך השנים, השתנה?

מתוך עיון בתקנונים שהתפרסמו במהלך השנים ע"י גדולי ישראל, ומתייחסים לפרצות במראה הפאות, ניתן לראות כי כללים רבים הושמטו. כמו כן, גדולי ישראל אינם מורים הלכה לכלל, או מעוררים בנושא זה מזה כמה שנים.

ישנם המפרשים זאת כהוראת היתר של גדולי ישראל, לפאות המצויות בימינו.

האמנם זה כך?

בשנת תשס"ח, עם הקמת ביה"ד משמר התורה, וכתבת התקנון האחרון שפורסם, בבית מרן הגר"ש וואזנר זצ"ל, במעמד גדולי ישראל, הורה מרן, כי התקנון אינו מהווה תחליף ללימוד הלכה, אלא יש לדון מה אפשר לגדור במציאות העכשווית, ולכלול כמה שיותר רבדים בציבור שיוכלו לעמוד בתקנון, וכן לא לכתוב דברים שידוע שלא יתקבלו בציבור. פרטים נוספים, שהם ממש לעיכובא (לעניין פא"נ, וחלק מהלכות פרטי לבוש) הושמטו מהתקנון. ההוראה היתה לגדור רק מה שאפשר ועשוי להתקבל.

דבר זה ניתן לראות גם בדברי תלמידו המובהק, הרה"ג משה שאול קליין שליט"א: (במכתבו משבט תשע"ג)

"באתי בדברים אלו להביא לידיעת מעכ"ת את הדרך שלמדתי מפוסק הדור מרן הגר"ש וואזנר שליט"א. הנה בעניין ההוראה יש כמה חלקים:

- א. ההלכה אשר באה לאחרי יגיעה בסוגיא
- ב. ההנהגה הראויה ליחיד או לציבור
- ג. להיות חכם הרואה את הנולד

בראשית הקמת ביה"ד משמר התורה, אמר לנו מרן שליט"א, דאין תועלת לפרסם ברבים דברים אשר לא יתקבלו בציבור, וכדי להחדיר בציבור את הלכות הצניעות כראוי, יש לעשות כן לאט לאט, דאז יש סיכוי שיתקבלו הדברים. ועל כן לפעמים יש להתעלם מדברים מסויימים, שמרגישים שעדיין לא הגיע הזמן לפרסמם"

(הלבוש כהלכתו, עמ' 181, הערה ע"ו)

מכאן, שגם אם גדולי ישראל בימינו אינם מוחים ומעוררים, כפי שהיה בדורות עברו, אין זה אומר שהם נותנים אישור לפרצות הקיימות בדור זה.

בשנת תשס"ח פורסם התקנון האחרון שע"י ביה"ד "משמר התורה". להלן התקנון:

קהילות שקיבלו על עצמן הנהגות נוספות, כגון: שאינן חובשות כלל פאה אלא רק מטפחת או כובע, וכן הנהגות לחבוש מטפחת או כובע מעל הפאה, צווארון סגור המכסה את הצוואר, שרוולים ארוכים עד כף היד וכו', מחויבות להנהגות אלו ואסור להן לשנות ממנהגן ועל זה נאמר: "אל תיטוש תורת אמן".

כיסוי הראש

כיסוי כל שיער הראש מחויב מעיקר הדין. ע"כ בין פאה, בין מטפחת ובין כובע חייבים לכסות את כל שיער הראש.

הנהגות לחבוש פאה, צריכות להקפיד:

- א. שלא תראה ח"ו כפנויה אלא יהיה ברור וניכר לכל שהיא נשואה. על כן יש להימנע מכל דבר שמטרתו לשוות לפאה מראה טבעי כגון:
  - שביל לבן או צבע הרשת כחיקוי לצבע הקרקפת.
  - תסרוקות כדרך הנערות.
- ב. שלא תראה הפאה פרועה וכן לא ארוכה (שעל כגון דא התבטאו גדולי הדור שזה פריצות).
  - מאחור - האורך המקסימלי לא יותר מכיסוי הצוואר ובשום אופן לא יעבור את קו הכתף.
  - מצד הפנים - השערות לא תכסנה את הלחיים.

הנהגות לחבוש מטפחת צריכות להקפיד ולהזהר מפני הפרצות המצויות:

- א. מטפחת "בנדנה" בד"כ קטנות ואינן מכסות את השיער כדין.
- ב. ישנם כובעים שאינם אטומים דיים וממילא אינם מכסים את השיער כדין (כגון בד מרושת ללא בטנה).
- ג. כובעים ארוכים שמפאת משקלם נוטים להמשיך לאחור וממילא מתגלה השיער קדימה.
- ד. בחבישת המטפחת או הכובע מעבר לאזוניים מתגלה השיער הסמוך לאוזן.

קריאת קודש

מזמנן ורבנן גדולי הדור שליט"א

הנה מאז ומעולם היה ענין הצניעות וקדושת ישראל מיסודי הדת של האומה הישראלית ובוהו הבדילנו מכל העמים, ובכל הדורות מסרו אבותינו נפשם על שמירת גדרי הצניעות וביצור החומות כדת משה וישראל.

ובמקומות בהם נפרצו רח"ל גדרי הצניעות אבדו מתוך הכלל ולא נותר מהם שארית ופליטה. ומוטלת עלינו החובה להתבדל ולהתרחק מחוקות הגויים ומפרצות הרחוב.

בעת האחרונה זכינו להתעוררות גדולה בחיזוק שמירת גדרי הצניעות וקדושת ישראל הן בבתי החינוך והן בכלל הציבור, והוקם ב"ד מיוחד לענינים אלו

בד"צ "משמר התורה"

הלא המה הרבנים הגאונים שליט"א:

הרב עזריאל אויערבך	הרב נפתלי נוסכובים
הרב ישראל גנס	הרב יהודה סילמן
הרב שמואל הכהן גרום	הרב משה שאול קליין
הרב שמואל דוד הכהן גרום	הרב חיים שמרלר
הרב יצחק דרוי	הרב ברוך שרגא

אשר מפקחים ומעוררים לחיזוק וביצור גדרי הצניעות בכל התחומים, וקבעו תקנות ברורות בדרכי ההנהגה הנכונה עפ"י דת תורה כדי לחזק כרם בית ישראל.

אשר על כן תיכון ידינו לחזק ידי הרבנים הגאונים חברי ביה"ד בפעולותיהם הכבירות לתקן הפרצות אשר יש בזה משום העמדת הדת על תילה והן הן גופי תורה לחזק הגדרים והמנהגים שנהגים בכל עדה ועדה כפי המסורת בדרך ישראל סבא.

ובזכות חיזוק שמירת התורה והמצוות וחיזוק יסוד קדושת ישראל נזכה להינצל מכל רע ולהשראת השכינה בישראל, ולבניין ביהמ"ק בביאת גואל צדק בב"א.

יוסף שלו' אלישיב	שמואל הלוי וואזנר	אהרן יהודה לייב שטיינמן	יעקב ארי' אלתר (האדמו"ר מגור)
הק' ישכר דב (האדמו"ר מבעלזא)	מיכל יהודה ליפקוביץ	אברהם יעקב במורה"ר משי" מסדיגורא (האדמו"ר מסדיגורא)	נסים קרליץ
הק' צבי אלימלך בן כ"ק אמ"ר ה"ק וצלה"ה (האדמו"ר מצאנז)	חיים קנייבסקי	שמואל אויערבאך	ישראל הגר בה"ה"צ מויזניץ שליט"א

גם אני מצטרף הק' יוחנן סופר (האדמו"ר מערלוי)

לאחר פרסום תקנון זה, נראה כי רבים וטובים שגו בהבנת נוסח התקנון, וטעו להניח כי עיקר ההקפדה בפאה כשרה היא על אורך השיער וההיכר כי החובשת אותה היא נשואה.

אומנם, כל זאת אינו תואם כלל את הגדרת גדולי ישראל לכשרות הפאה, כפי שראינו בדבריהם באריכות כי עיקר הפירצה היא **שימוש בפאה בעלת שיער סתור** (תנועת, שאינו מקובץ על מקום הקרקפת) **ובעלת שיער נאה**. כיון שנוי שיערה של אישה גורם למכשול.

גם הגדרת ההיכר בין רווקה לנשואה מעולם לא הופיע בדברי גדולי ישראל בנושא מרכזי, אלא כאחד התנאים. על כן, כל המתבונן בדברי גדולי ישראל, מאז שהחלו להגדיר איזוהי פאה כשרה (משנת תש"ל לערך) יוכל להבין את ההוראות שפורסמו בתקנון זה לאשורן, על אף קיצור הדברים (מטעמים שראינו לעיל):

● "יש להמנע מכל דבר שמטרתו לשוות לפאה **מראה טבעי**

(כגון: שביל לבן כצבע הקרקפת / תסרוקות כדרך הנערות)"

למעשה, בפאות ימינו, כל מגמת היצרנים והפאניות לשוות לפאה מראה טבעי ככל האפשר. (וכפי שכבר ראינו בספרו של מרן הגר"נ קרליץ זצוק"ל, גם פאה משער סינטטי אסורה אם נראית במראה טבעי).

בכל אופן יש להמנע גם משביל לבן, או מתוספת תסרוקת כלשהיא, שכן גם אלה אסורים. (כל קישוטי השער למיניהם, ראי תמונות לדוגמה בתקנון תשנ"ו)

● "שלא תראה הפאה **פרועה** ולא ארוכה, שעל אלה התבטאו גדולי ישראל שזו פריצות"

שלא תראה הפאה **פרועה**:

מובן שאין הכוונה לשיער שאינו מסודר, אלא "פרועה" מלשון איסור "**פריעת הראש**", (כפי שהתבאר בחלק ג')

א. פרועה - כפי שכבר שמענו רבות מגדולי ישראל. אסור שהפאה תהיה תנועתית, זזה במשב הרוח לכיון הפנים או הצדדים. זהו איסור "שער סתור", שער שאינו כמקשה אחת (שיש אומרים שנאסר גם על פנויה וק"ו על נשואה לכל הדעות) ונאסר משום "פריעת הראש".

ב. פרועה - כלפי הפנים: השערות לא תכסינה את הלחיים. תוספת היפוי כלפי הפנים מוסיפה תוספת משיכת עין.

● "שלא תראה הפאה פרועה ולא **ארוכה**, שעל אלה התבטאו גדולי ישראל שזו פריצות"

מאחור: האורך המקסימלי לא יותר מכיסוי הצוואר, ובשום אופן לא יעבור את קו הכתף

מצד הפנים: השערות לא תכסינה את הלחיים"

כשנשאל **הר' משה שאול קליין שליט"א**, מדוע כפילות הלשון בהגדרת אורך הפאה מאחור? השיב:

"למי שמקפידה על פרטי ההלכה - לא יותר מכיסוי הצוואר, ולמי שלא מקפידה, לפחות שלא תראה כפרוצה גמורה, ובשום אופן לא תעבור את קו הכתף".

(למעשה, כשנשאל הר' קליין שליט"א בעל פה, משיב: "עד סוף הצואר" בלבד).

יש לדעת שאין שום התייחסות בגמרא ובפוסקים, הראשונים והאחרונים לצורת הפאה, בין באורך, ובין בכל הגדרה אחרת (מלבד מה שכתב השלטי גיבורים עצמו, שצריך שלא יראה הבשר עם השער)

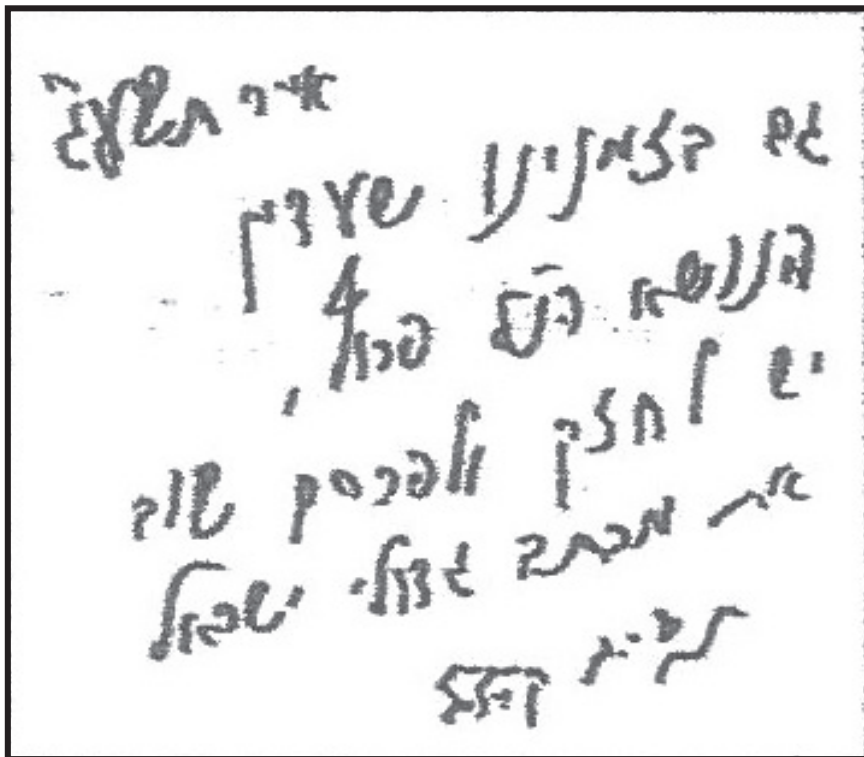
אם כן, מהיכן חידשו גדולי ישראל בדורינו הלכות באורך ובצורת הפאה?

התשובה היא, שהיות ובימינו צורתה של הפאה אינה דומה כלל למה שהיה בדורות עברו, נוצר צורך להגדיר מהי פאה כשרה. שהרי עליה להראות ככיסוי, ושלא יתקיים בה גדר איסור "פריעת הראש".

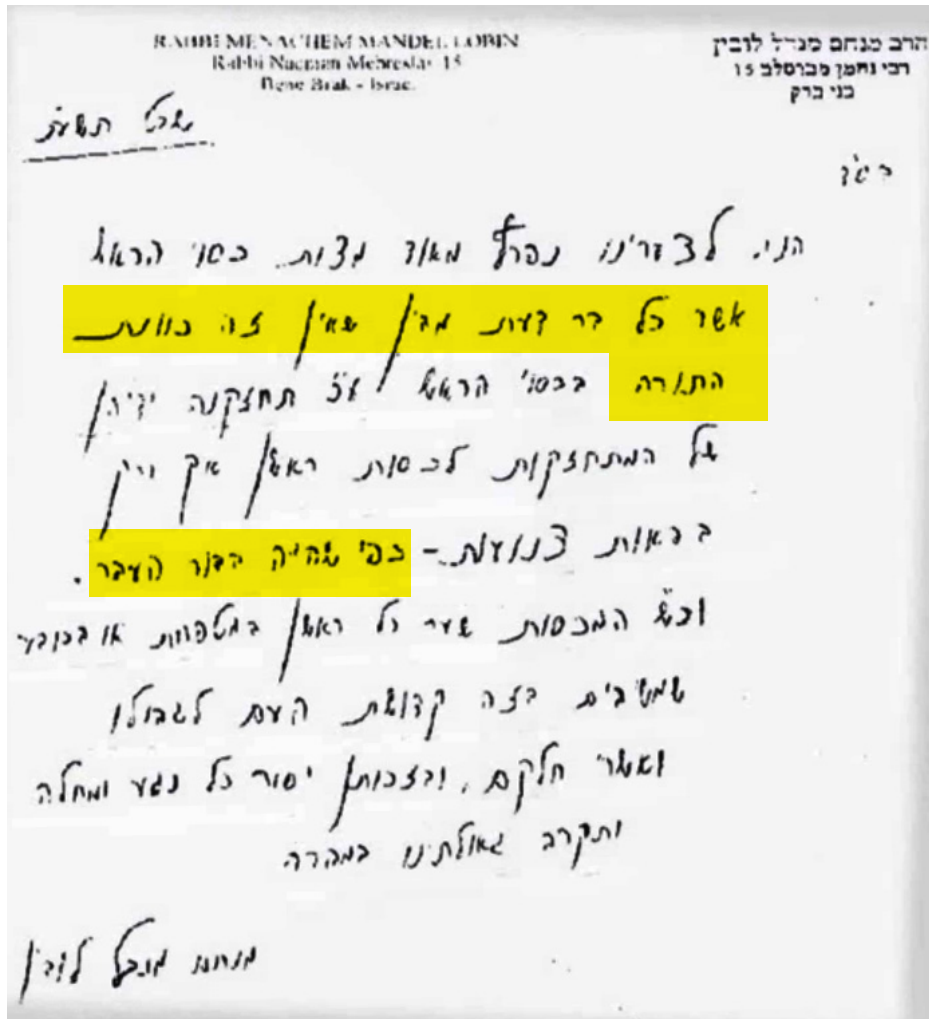
בשנת תשע"ג, הגיעו מספר אברכים לביתו של **מרן הגר"נ קרליץ זצ"ל**, והציגו לפניו את ה"קריאה נאמנה" משנת תשמ"ז, שהוא עצמו חתום עליה, שם נכתב לאסור הפאות המתפשטות לצדדים, ושאלו את מרן: "האם הוראה זו תקפה גם כיום, שאין מצוי כלל פאות שאינן מתפשטות לצדדים ומתנופפות ברוח וכו'?"

מרן הורה לכתוב את תשובתו זו, וחתם עליה: "גם בזמנינו שעדיין הנושא הנ"ל פרוץ, יש לחזק ולפרסם שוב את מכתב גדולי ישראל".

להן המכתב:

כעבור כארבע שנים, פרסם חתנו, הרה"ג מנחם מנדל לובין את מכתבו:

והנה בחלוף כ-3 שנים, באדר תש"פ, פורסם מכתב נוסף ע"י גדולי הפוסקים (ופורסם שוב בסיון תשפ"א), ובראשם הרה"ג ישראל גנס שליט"א (מראשי ביה"ד "משמר התורה"), ובו נסיון לעורר כנגד התדרדרות נוספת בפרצת פאות ימינו.

להלן המכתב:

קול קורא מגדולי הרבנים שליט"א

(סיון תשפ"א)

בס"ד

הנה בשנים האחרונות חלה התדרדרות חמורה בנושא הפאות, וסניגור נעשה קמיגור כאשר המצוה היקרה של כיסוי הראש שמטרתה להוסיף בצניעותה של האשה הנשואה, הפכה במקרים רבים לאבן נגף של חוסר צניעות. וכבר בשנת תשנ"ו כתבו גדולי ישראל כי הפאות החדשות **ברובן הגדול אינן לפי דרכי הצניעות, ומאז ועד היום המצב רק הולך ומחמיר יותר ויותר.**

על כן הננו לקרוא בזה לעשות מה שביכולת לתקן הדבר, והננו לחוק ולעודד את אותן אשר עקב ההתדרדרות הנ"ל **קבלו על עצמן בהסכמת בעליהן שלא לצאת בפאה כלל אלא רק בכיסוי מבר,** וחלילה להרפות ידי המתחזקים בזה, ואדרבה לעת כזאת אשר הפאות הולכות ומתרחקות מן הצניעות, יש לשמוח ולברך על חיווק זה, והלואי שירבו כמותן בישראל.

ג. ב.

1. כל פעם ופעם שנמנעים מחבישת הפאה הרי זו זכות ומצוה בפני עצמה. (מדברי מרן הנרי"ש אלישיב זצוק"ל).
2. יש להקפיד בחבישת המטפחת לכסות את כל השערות, וכן שהכיסוי יהיה צנוע והולם.

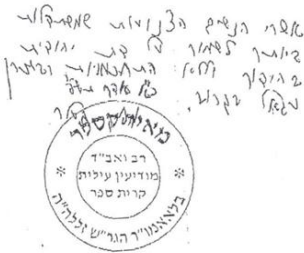

בג 281

אין ביטוי להיט' אגמ' א'א
אגמ' א'א אגמ' א'א
אגמ' א'א אגמ' א'א
אגמ' א'א אגמ' א'א

כל מורה על האמת יאמר את ג'ג
אמת אגמ' א'א

פסוק הוא ש'אגמ' א'א
צ'ב' א'א אגמ' א'א
אגמ' א'א אגמ' א'א
אגמ' א'א אגמ' א'א

התימות הרבנים הנאונים שליט"א

שמואל קהת גרום הכהן	אשרי הנשים הצנועות שמשתדלות ביותר לשמור על דת יחידית בהידור וללא התחכמויות, ובזכותן ננאל בקרוב	פשוט הוא שהמצב של הפאות צריך תיקון גדול, ועי"כ תחוקנה הנשים הצנועות שקבלו עליהן ללבוש מטפחת	ענין כיסוי הראש לנשים הוא מהדברים הצריכים חיווק, ואשרי מי ששענה לתקן הדברים	צבי ובר	ישראל נגם
הנני מצטרף להניל חיים שמרלר	כ"א אדר תשפ"א מאיר קסלר	עזריאל אויערבך	שריאל רוזנברג	שלמה ידידיה זעפראני	כל מורה על האמת יאמר את הנ"ל מנחם מנדל לובין

בחלוף מספר חודשים, בכ"ה תשרי תשפ"א, נערך כנס בבני ברק, בהשתתפות גדולי מורי ההוראה שליט"א, בנושא צניעות ובדגש על מצוות כיסוי הראש.

בכנס השתתפו: הרה"ג יהודה סילמן שליט"א, הרה"ג שריאל רוזנברג שליט"א, הרה"ג מנחם מנדל לובין שליט"א, הרה"ג ישראל אולמן שליט"א ועוד רבנים חשובים.

להלן דבריהם:

(ניתן לשמוע במספר, 0733479287)

1. הרה"ג ר' שריאל רוזנברג שליט"א:

בעניין זה של הליכה בפא"נ, ישנם ארבעה נושאים שיש להעיר בהם, על שלושה מתוכם כבר דיברו והאריכו הרבה, ועל הנושא הרביעי לא כ"כ דיברו, אבל גם אליו צריך לשים לב.

הנושא הראשון הוא חשש מראית העין, בנושא זה יש הרבה מגדולי ישראל שהכריעו לקולא, אמנם היו מדינות שלא הלכו עם פאה, אבל היו מדינות שהלכו עם פאה ולא חששו לנושא הזה של מראית העין. שמעתי ממורי חמי (מרן הגר"נ קרליץ זצ"ל), שאפילו אלו שחששו למראית העין, זה רק בשיער טבעי, ולא בפאות סינטטיות, שבהן יש פחות חשש של מראית העין.

הנושא השני הוא של עבודה זרה. שלושת הגדולים שבארץ ישראל, שהלכו לאורם בהלכה, הם חששו לזה: השווער (ר' ניסים קרליץ זצוק"ל), הרב אלישיב, והרב ואזנר.

כולם חששו שיש בזה חשש של תקרובת עבודה זרה, ולהחמיר בזה לא ללכת עם פאות שלא ידוע בבידור שהשיער לא מגיע מהודו, מחשש עבודה זרה. לצערנו אין עוד בדיקה מוסמכת שתוכל לברר אם השיער מהודו או לא.

הנושא השלישי זה הנושא של הצניעות. פאות שעליהן היה הנושא מותר ללכת או אסור ללכת, יש מראית העין או אין מראית העין, הן לא בפאות הפרועות של זמננו. זה בפאות צנועות וקצרות כמו שרואים בתמונות של הסבתות, איך שהן הלכו בזה בפולין או במקומות אחרים. אבל כאלה פאות פרועות, שבחורה שתלך עם השיער שלה בכזאת צורה אז היא תחשב כבחורה לא צנועה בהחלט, אין שום היתר לנשים נשואות ללכת בכזאת צורה. היום, שאישה תסכים ללכת עם פאה שלא כזו פרועה, אני חושב שהרבה נשים יעדיפו ללכת עם מטפחת מאשר עם פאה מהסוג הישן

הנושא הרביעי, שלא מדברים עליו כ"כ, אך גם הוא נושא חשוב מאוד, הוא המחיר של הפאות. שהגיע כבר למחירים שלכל הדעות הם מוגזמים ביותר. אני לא יודע אם יש היתר ע"פ הלכה להוציא כאלה סכומי כסף עבור פאה למי שאינו משופע בממון. לא יתכן שאברך ילמד שנה שלמה בכולל כדי לקנות פאה לאישה, זה מבהיל על הרעיון! וגם אלה שיש להם כסף, הרי כשהם קונים כאלה פאות, זה לא מביא ל"קנאת סופרים תרבה חכמה" אלא להיפך, על קנאה שמוציאה את האדם מן העולם, וגורמים לאחרות לרצות גם כן להיות כמותן, ולהכנס עבור זה לחובות, שמביאים להתדרדרות כלכלית... והנושא הזה לבד הוא סיבה מספקת להתעורר ולהבין שצריך לבצע שינוי בכל העניין הזה.

ומשום כל האמור ודאי שיש לברך על ההתעוררות הזו, לעודד את הנשים לכסות את הראש בכיסוי של מטפחת או כובע וכדומה.

והקב"ה יחזק ויעזור שכל אחד יצליח להכניס לביתו את רוח הצניעות, צניעות אמיתית! ובכלל זה לראות לעודד לעבור לכיסוי ראש שהוא מתאים ע"פ ההלכה עם כל גדרי הצניעות. וכשיש צניעות בבית, יש קדושה בבית, יש שכינה בבית, ועם השכינה שרויה בבית זה ברכה בבית בכל התחומים.

2. הרה"ג ר' יהודה סילמן שליט"א:

"מפריעה לי קושיא: אצל הרבה אנשים וגם נשים רואים חומרות עצומות בהרבה מחלקי התורה... לעומת זאת כשמגיעים לעניני צניעות שזה גופי תורה כשהאישה הולכת לקנות לה בגד שלדעת גדולי הפוסקים יכול להיות חשש איסור דאורייתא, והיא לא חוששת לדעתם, אלא היא סומכת על זה שהשכנה אמרה לה בשם הבת דודה שלה שאולי יש פוסק אחד שמתיר. והתשובה לזה היא תשובה נוראה, הזוה"ק אומר, עיקר יצה"ר הוא על עריות. היצה"ר מוכן לתת לאדם להחמיר בכל החומרות שבעולם, ורק בענייני צניעות לנצח אותו לפי שכמו שנאמר כבר כאן שזה כל היסוד והבניין של האידישקייט. והשטן יודע את זה טוב מאוד, שאם הוא חס ושלום ינצח בזה לא תהיה עלינו השראת השכינה, ואם כן ודאי שמנגד גם אנחנו צריכים להלחם עם זה במסירות נפש.

האישה חייבת לדאוג שלא להעמיד בנסיון ולהכשיל את מי שאינו רוצה להכשל, ועל כן **במצב של היום, שהרבה מאוד מהפאות גורמות ליצה"ר, ודאי שישנה עדיפות להליכה עם מטפחת**."

3. הרה"ג ר' מנחם מנדל לובין שליט"א:

נכון שהדברים האלו היו צריכים להאמר יותר לנשים, אבל כמו שהזכירו מקודם "כה תאמר לבית יעקב ותגד לבני ישראל" גם על הגברים מוטלת האחריות.

נכון שזה לא בידו ממש, יש מצבים שהבעל לא יכול לכפות את אשתו, בפרט אם יש ניגודים, אבל לטפסף את רוח הדברים, לדעת מה דרכי הצניעות של בנות ישראל ולא להתבזות, שלצערנו הדבר הזה נפרץ ונלקח מאומות העולם, זה מוטל עלינו. שכל אחד ברוח נוחה, ידע להסביר מה המקום האמיתי של בת ישראל, כמו שהאריכו מקודם.

אחד הדברים הראשיים הוא הנושא של כיסוי הראש. את הסוגיא אם פאה נכרית מותרת או לא מסתמא כל אחד כבר ראה פחות או יותר, את מחלוקות האחרונים. נכון שבשעתו הש"ג התיר, והיו אחרונים שחלקו עליו. המגן אברהם מביא את זה בתור שיטה פשוטה, וכן מובא ברמ"א, שפאה נכרית מותרת. המשנה ברורה, כן נראה שחזר והביא את צד האוסרים בתור מחלוקת, במקום שנהגו בזה היתר נהגו להקל. אבל לא על המחלוקת הזו התכנסנו היום.

יש כאן נושא שרבותינו מהדור הקודם כבר התריעו שהמצב הולך ונפרץ. כמו שהזכירו, הפאות של הדורות הקודמים היו עשויות בצורה פחות מושכת, פחות נראו כשיער טבעי, והיו נראות באופן שכל אחד היה יכול להבין שיש כאן איזוהי שהיא צורה של כיסוי וכובע מסוים שעשוי משערות. אבל בהתקדמות של העולם הדברים השתנו ולא לטובה. והיום משתדלים ומצליחים לעשות את הפאה כמה שיותר בצורה טבעית. מי שזוכר לפני שלושים-ארבעים שנה, כשהתחילה הצרה והצורה של הפאות הארוכות והטבעיות, כל גדולי הדור זעקו מרה, שודאי כזה דבר הוא פריצות. ועל זה לא דיברו

בנושא של היתר פאה נכרית. **כולם יודעים שמרן הרב אלישיב צעק שזה נחשב "עוברת על דת יהודית"**. טעם הדבר הוא, משום שהרגש מחייב להבין את סברת ההלכה, וכמו שגם היום, עדיין כל אחד מבין ומרגיש, שפאה ארוכה באורך מטר זה פריצות נוראה, וגם הרחוקים יותר מבינים שזה פריצות. מה הבעיה? הרי זה בסה"כ פאה, והמש"ב מתיר פאה נכרית, אז מה רע? אך כולם מבינים ומרגישים שזה לא יתכן בעולם, שמאחר שבתורה כתוב "ופרע את ראש האישה" וחז"ל למדו מזה שאישה צריכה להצניע את שיער ראשה, אז ודאי שהצורה הזאת נוגדת את ההלכה.

והנה יש בזה תמיהה עצומה, שהרי אפילו לילדות קטנות, פחות מבת מצוה אף אחד לא נותן ללכת עם שיער פרוע, עם שיער פתוח לגמרי, עד שילדה תמימה שאלה בתמימותה: **"אמא, מתי גם לי יהיה מותר ללכת עם שיער פתוח? רק כאשר אתחתן?..."**

זו שאלה של ילדה תמימה אבל היא נוקבת מאוד.

איך יתכן בעולם שנגיע לכזה מצב? ברור שהמצב הזה לא יתכן. **אם לא נעמוד על זה בכל כוחנו, להיכן נגיע? הרגש הולך ונשחק, כמו שלצערנו רואים בכל דבר, וכמו לפני השואה שהיתה פרצה שגילו את שיער הראש ממש ר"ל, היו כאלו שאמרו "נו, אם כבר כולם מגלים אז מותר..."** זה לא יתכן. **זאת התורה לא תהא מוחלפת.**

אם כתוב בתורה "ופרע את ראש האישה" שיערה של האישה צריך להיות בצניעות, ושום מצב לא ישנה את זה.

ברור שחייבים לעמוד על המשמר, ח"ו לא להתדרדר יותר. גם בי"ד "משמר התורה" שכתבו את ההוראות, זה היה המינימום שאפשר לדון עליו, אבל מעבר לזה ודאי שלא יתכן.

זה נכון שהנסיון קשה ומי אומר שאם אצלנו היה נסיון כזה היינו עומדים בו. צריכים להבין את הקושי שלהן, אבל צריך לטפטף ולהסביר את גודל העניין, על כל פנים, לפחות לא לעבור על מה שכתוב בתקנון משמר התורה. וכל אחת שיכולה להתחזק בכיסוי של כובע ומטפחת, בודאי שתבוא עליה ברכה, אבל ודאי שצריך להקפיד שלא יראו השערות. גם בזה יש אופנים שהיצה"ר מוצא לו מקום. יש לו בכל מקום את התחום שלו. **וצריך לטפטף את הדברים בצורה נעימה, לבאר את שורש הדברים, ולעורר ולהזכיר כמה זכויות טמונות בכל חיזוק, וכמה הצלה לכלל ישראל.**

הצורה של הנהגת בני תורה זה רק בלימוד הדברים מתוך הסוגיות. לא במלחמות ופסקוילים ברחוב או כל מיני צורות שלפעמים רק מקלקלים וגורמים את ההיפך, ובזה מפסידים את הכל. אבל מכל מקום **זה לא פוטר אותנו מלעשות את מה שצריך.**

4. הרה"ג ר' צבי ובר, בכנס בירושלים (ז' כסלו תשפ"א):

"אני רוצה לעסוק היום בדברים שהם עומדים ברומו של עולם ובני אדם מזלזלים בהם. רש"י בפרשת נשא, על הפסוק "ופרע את שיער האשה", כתב "מכאן שגנאי לנשים לגלות את שערות ראשן".

רש"י אומר שזה גנאי לנשים, לכאורה רש"י היה צריך להגיד שזו עבירה לגלות את שערות הראש, זה איסור דאורתי, מדוע נקט רש"י לשון שזה גנאי לנשים לגלות את שערות ראשן? ומאין לקח רש"י שזה גנאי?

ראיתי בשפתי חכמים דבר נפלא, הוא אומר כך: שמעתי, במדרש כתוב משל למה הדבר דומה, למי שעשה עבירה, ומתבייש מחמת העבירה ללכת בשוק, ומכסה את ראשו ואת פניו, ולכן האשה שעברה על הציווי של עין הדעת, היא מכסה את ראשה מפני הבושה, על כך שעברה בחטא עין הדעת. עכ"ד השפתי חכמים.

מה הפשט "ופרע את ראש האשה", פשט אחד שהכהן פורע את השער שלה, השער יהיה פרוע ומפוזר, וכך מבואר במגן אברהם (סימן ע"ה ס"ק ז) שאפילו בתולות שאין להן חיוב לכסות את ראשן, אבל בשער פרוע-אסור להן ללכת, צריך שהשער יהיה אסוף, והרב וואזנר בשו"ת שבט הלוי (בהקדמה לח"א) כותב **שגם נשים שהולכות עם פאה, ומפזרות את שער הפאה, עוברות על דין המגן אברהם...**

כתוב בגמרא בברכות (דף יב:), שכל מי שעושה עבירה ומתייבש בה, מוחלים לו על כל עוונותיו, וחז"ל מביאים ראייה משאול ושמואל. **וכך כל אשה שהולכת ברחוב עם כיסוי, היא מתקנת את החטא של עין הדעת**, היא מתביישת בחטא שלה - מוחלים לה על כל עוונותיה, איזו זכות עצומה, להיות יחד עם שמואל ושאל בגן עדן, מי זוכה לזה? אשה שמכסה את ראשה, ומה עושה? מכסה את ראשה, לא פורעת את הראש שלה, ולא שער ארוך.

הרבנית אמרה לי, כשאני נוסעת באוטובוס ורואה מישהי שהשער קלוע ומסודר - לא פרוע, אני יודעת שזו בחורה, אבל אם זה פרוע זוהי אשת איש... היתכן כדבר הזה? איך שותקים על דבר, שבנות ישראל מתהלכות במצב שהוא גנאי להן, בצורה שכביכול אינן מתביישות בחטא שהן עשו... אם זה גנאי, איך אשה חושבת שפאה פרועה זה יפה, הרי היא חולקת בזה על רש"י מפורש... אף אחת לא אמורה ללכת ככה, זה גנאי לבנות ישראל שילכו וראשן פרוע... וכי היא רוצה להראות סוטה?! הבושה זו התכונה של היהודים...

"כה תאמר לבית יעקב ותגד לבני ישראל" תחילה נאמר 'כה תאמר לבית יעקב' אלו הנשים, ואח"כ 'תגד לבני ישראל' לאנשים, מדוע הקדים את הנשים? כל החטא של עין הדעת היה כי ה' ציווה קודם את האדם הראשון ורק אח"כ את חוה, וא"כ היא חשבה - שהמצוות בשביל הגברים, אני לא שייכת למחמירים. בעלי לא מטלטל, משתמש רק בגנרטור, בעלי צדיק מאוד, הולך לכולל, לומד כל היום מהבוקר עד הערב, אני שייכת לקבוצה אחרת-לנשים, אני יכולה לעשות קצת קולות, שמעתי שיש רב אחד שמתיר את זה, וזה לא נורא...

הלא כל גדולי ישראל חתמו שאסור ללכת עם פאה שנראית כמו שער של אשה רגילה, כל גדולי ישראל כתבו את זה, היתכן כדבר הזה שלמרות זאת אנשים מקילים?! שאלתי את אחד האברכים, איך עושה כזה דבר, שאשתו הולכת עם פאה נגד דעת כל גדולי ישראל? אז הוא ענה לי תשובה מדהימה (ומדובר באברך פרומער, שמחמיר מאוד בהרבה נושאים), אבל בשר רבנות זה גם כשר. אמרתי לו: מה?! פתאום אתה רוצה רבנות?! מה קרה?! מכיון שהוא רוצה שאשתו תראה טוב, אז גם רבנות טוב לו... אני ראיתי את הפאה של אמא שלי ז"ל, של סבתא שלי ז"ל, פאות שראו ברור שאינם שער, כל אחד יודע...

באמת צריך לקבוע במסמרות לדעת שיש פה שאלות רציניות מאוד בהלכה, **אם כל הגדולים אמרו שאסור כזה דבר, ואנחנו יודעים שזה גנאי ללכת ככה... יש פה קצת בעיה, שלא יודעים שזו בעיה רצינית, שכל עוה"ב תלוי בזה, אם יש עוה"ב ואין, זה תלוי בזה.** לא יודעים כמה זה איסור חמור, אז

אומרים זה רק מנהג קצת של כמה מחמירים...

עד כאן מובאים פסקי ההלכה לעניין מראה כללי של סוג השער וצורתו בפאה כשרה. יש לדעת כי בפאה בימינו ישנן בעיות נוספות, וחוברת זו לא עוסקת בהן:

1. איסור "בחוקותיהם לא תלכו"

עלולים לעבור על איסור נוסף של "בחוקותיהם" בלבישת פאה בתספורת מסויימת או בשילוב גוונים, שמקורם באופנה הגויית ואסורים לישראל.

2. איסור הנאה מתקרובת עבודה זרה.

ישנו חשש בפאות ימינו, שכן גדולי ההוראה מורים כי אין אפשרות לדעת מה מקור השער (הג"ר שריאל רוזנברג שליט"א, ורבנים נוספים).

גם נושאים אלה יש לברר היטב.

חלק ה' תשובות לשאלות נפוצות

שאלה:

הרב שלי מתיר (ללכת בפאה במראה טבעי) ומורה ללכת כך.

תשובה:

1. בתמוז תשע"א, בכנס גדול שנמסר בפני כ-700 מורות במודיעין עילית, נמסרו כמה הוראות בכתב **מהגרמ"ש קליין שליט"א**. וכך כתב בזה הלשון:

"תשובות בענייני הצניעות יש לשאול דוקא רבנים העוסקים בנושא זה באופן קבוע".

כפי שידוע משאר מקצועות התורה, שיש רב המתמחה בסת"ם, ויש בטהרה וכו', ובפרט בנושא הצניעות שמעטים מתעסקים בו, הן בלימוד הסוגיה והן בפן המעשי.

2. אחרי שהבאנו את דעת כל פוסקי הדור, שדבריהם הובאו לאמיתם ללא עוררין (כתובים בכתב יד או מודפסים בספריהם או מוקלטים מפיהם), שהם אסרו בהחלט את הפאות המצויות בימינו. אם כן, ע"פ כל כללי הפסיקה פשוט שיש לנהוג כדבריהם ואם יש מי שמורה לנהוג בניגוד לדעתם, ראוי לברר את העניין.

חשוב מאוד לציין, שהנידון כאן מהפן ההלכתי. ע"פ ההלכה לא נמצא שום היתר. אמנם אם הרב אומר שאסור, אלא שמסיבות שונות מורה שיש לחבוש פאה כזאת, כגון שלום בית וכדומה, אזי זהו עניין אחר, כיון שכשיודעים את ההלכה, אך באופן זמני אין אפשרות לקיימה, אזי יש סיכוי שישאפו לקיימה בבא היום כרצון השם.

שאלה:

לאחר שנוכחנו באמיתות הדברים, כיצד יתכן שנשים צדיקות נכשלות בכך?

תשובה:

בגמרא (בבא בתרא, דף ק"ל) כתוב: "אין למדים הלכה מפי מעשה", דהיינו שאין ללמוד הנהגה או הלכה למעשה ממה שרואים אצל אחרים, אפילו אצל אדם גדול, אלא שיש לברר מדוע הוא נוהג כך. ולכן, אחרי שהתברר האיסור ע"פ כל פוסקי הדור, אין לסמוך על אחרות שנכשלות בכך.

עצם ההבנה שבדורנו נסיון הצניעות גדול משהיה בדורות אחרים, וכפי שראינו ישנן טעויות שהשתרשו במהלך הדורות האחרונים, מביא אותנו להבין, מדוע אין זה דבר חריג שרבים אינם יודעים את ההלכה הפשוטה. (ראה דברי **מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל**, חלק ו' סעיף 9: "זה התחיל מהגדולים, לא סתם ממאן דהו, ראשי ישיבות, גדולים, צדיקים, כולם נכשלים בזה... גם האישה היא צדקנית").

כמו כן, ראה בחלק ד', שבאירופה לפני השואה, רובן הגדול של הנשים לא כיסו ראשן כלל, וביניהן רבות מנשות הרבנים, וזאת אף על פי שגדולי ישראל צווחו על כך, ביניהם רבנו החפץ חיים זצ"ל.

שאלה:

מה אם בעלי רוצה שאלך כך?

תשובה:

ראשית ראוי להראות לבעל את דברי פוסקי הדור, ולבקשו לאמת את הדברים שראינו מתוך עיון במקורות.

באופן כללי יש לדעת כי חובת הצניעות קיימת גם כשהיא נוגעת לשלום בית, כך כתב החפץ חיים זצ"ל (בספרו *גדר עולם פרק ו*). אמנם, ודאי שיש לנהוג בזה בחכמה ובתבונה. ובמקביל לא להקל ראש בכך שהתרת השימוש בפאה שאינה כשרה פוגעת בשלום בית של אחרים.

וכן כפי שכל אישה יראת שמיים, שבעלה נכשל חלילה באיסור כזה או אחר אינה הולכת אחריו בשרירות לב מתוך מחשבה ש"אישה כשרה עושה רצון בעלה", אלא עושה כל שביכולתה לעודדו ללכת בדרך הישר. כך ראוי לעשות כן גם בעניין זה. ובפרט שאין כאן מניעה שאישה תעשה כל שביכולתה לשאת חן בעיני בעלה, אלא רק שתייעד זאת עבורו, ולא לעיני אחרים, כפי שהתורה מצווה.

שאלה:

אני ממשיכה את המסורת של סבתא שלי, האם אין בכך חשיבות, על מנת ש"לא להוציא לעז על הראשונים"?

תשובה:

אין כאן חשש הוצאת לעז, כיון שכאמור פאות ימינו שונות בתכלית מהפאות אותן חבשו בדורות הקודמים.

ובודאי שאין זו נחת רוח לסבתות ז"ל שהיו הולכות בפאות כשרות, שהיה להן דין של כיסוי ראש, אם נכדותיהן תלכנה בפאות שגדולי ישראל אוסרים אותן, רק מכיון שגם בדורנו חפץ זה בעל שם משותף, ונקרא גם בימינו "פאה".

אלא ודאי שהחובשת כיסוי ראש כשר, תעשה נחת רוח לסבתות הצדיקות ז"ל, כיון שנכדותיהן בדור זה ממשיכות דרכן במהות כיסוי הראש, כפי שהתכוונו הן.

שאלה:

האם הדבר לא נעשה מותר, כיון שרבים נוהגים כן, ולכן אין בכך משיכת העין ולא גורם הרהור?

תשובה:

ראינו שפוסקי הדור לא סוברים כך. והטעם הוא כי בנושא משיכת העין ישנם שלושה חלקים:

א. דבר בולט ומזדקר (כגון בגד אדום)

ב. דבר שלא רגילים אליו (כגון אופנה חדשה)

ג. כל דבר שבטבעו למשוך את העין, גם כשהוא נפוץ ביותר.

ובעניין נוי שיערה של אישה, גילתה התורה שיש בו מכשול מצד שטבעו למשוך את העין, כמובא בגמרא: "שער באישה ערוה". דהיינו, שהשער מעצם טבעו מושך וגורם הרהור. קל וחומר, שער נאה ומתוקן, שעליו מובא בגמרא (מסכת שבת דף ל"ד. ברש"י ד"ה "מפרכסות"): "שהוא אחד מדרכי הזנות".

לסיום

עם ישראל זכה לשלוש גאולות גדולות, אותן אנו מציינים בפסח פורים וחנוכה. תפקידן של נשות ישראל בכל גאולה היה חשוב מאוד, עד שחז"ל אומרים **"בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים"** (סוטה דף יא:). וכך היה גם בפורים וחנוכה (עיין רש"י ורשב"ם, פסחים דף קה:).

יה"ר שלחזוק מחוברת זו יהיה חלק בקיום דברי חז"ל על הפסוק **"זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל"**, לבני ישראל (הגברים) אין כתיב כאן אלא לבית ישראל (אלו הנשים). מכאן שאין הדורות נגאלים אלא בשכר נשים צדקניות שיש בדור. (ילקוט שמעוני, מדרש רות ד', י"א)

